

Katedra Architektury Systemów Komputerowych

Laboratorium

Przetwarzanie Rozproszone

Instrukcje do ćwiczeń laboratoryjnych

1. Dynamiczne struktury danych
2. Biblioteki dynamiczne
3. Wieloprocusowość w systemie Unix
4. Wieloprocusowość w systemie MS Windows
5. Komunikacja międzyprocesowa w systemie MS Windows
6. Interfejs gniazdek w systemie MS Windows
7. Wątki POSIX
8. Potoki w systemie Unix
9. Monitory

Gdańsk 2009

Ćwiczenie 1

DYNAMICZNE STRUKTURY DANYCH

1. Wstęp

W praktyce programistycznej bardzo często znajdują zastosowanie rekursywne struktury danych. Typowymi ich przykładami są listy jedno- i dwukierunkowe, stos oraz drzewa. Konstrukcja takich obiektów wymaga znajomości złożonych typów danych oraz technik dynamicznego przydziału pamięci. Tematem niniejszego opracowania jest omówienie mechanizmów języka Borland C pozwalających na konstruowanie struktur rekursywnych.

2. Dynamiczna alokacja pamięci

Dynamiczna alokacja pamięci polega na rezerwowaniu obszarów pamięci operacyjnej na żądanie w trakcie działania programu. Mechanizm ten stosowany jest do tworzenia struktur danych o nieznanym z góry wielkości. Język Borland C oferuje grupę kilku funkcji dynamicznego przydziału i zwalniania pamięci. Funkcje przydziału pamięci zwracają tzw. wskaźnik uniwersalny typu *void **. Jest to wskaźnik na dowolny typ. Dobra praktyka programistyczna wymaga jawnego rzutowania go na typ stosowanego obiektu. Zostanie to później omówione na przykładzie. Prototypy omawianych niżej funkcji znajdują się w zbiorze nagłówkowym *alloc.h*.

Podstawową funkcją dynamicznego przydziału pamięci jest *malloc()*. Jej prototyp jest następujący:

```
void * malloc(size_t size);
```

Parametrem funkcji jest ilość rezerwowanych bajtów. W przypadku błędu zwracana jest wartość NULL. Funkcja pozwala rezerwować obszary pamięci nie przekraczające 64KB. Przydzielona pamięć nie jest zerowana.

Obok opisanej wyżej funkcji, która nie inicjalizuje rezerwowanego obszaru, dostępna jest *calloc()* zerująca przydzieloną pamięć:

```
void * calloc(size_t noitems, size_t size)
```

Funkcja alokuje bloki (*noitems * size*) bajtów i wypełnia je zerami.

Zwalnianiu dynamicznie rezerwowanych obszarów służy funkcja *free()*. Jej prototyp jest następujący:

```
void free (void *);
```

Przykład użycia funkcji *malloc()* i *free()*:

```
#include <string.h>
#include <stdio.h>
#include <alloc.h>

void main (void)
{
    char *lancuch;
    lancuch = (char *) malloc (10); /* przydziel pamięć */
    strcpy(lancuch, "HELLO");      /* skopiuj napis */
    printf("\nŁańcuch zawiera napis: %s", lancuch);
    free(lancuch);                /* zwolnij przydzieloną pamięć */
}
```

Uwaga: Przy alokacji pamięci zastosowane zostało jawne rzutowanie typu `void *` na typ wskaźnika używanego obiektu, czyli `char *`.

3. Struktury

3.1. Deklaracja struktury i definicja zmiennych strukturalnych

Obiekt składający się z kilku zmiennych różnych typów nazywany jest w języku C strukturą (struktury w języku C są analogiczne do rekordów w Pascalu). Deklaracja struktury składa się ze słowa kluczowego `struct`, opcjonalnie występującego po nim identyfikatora (nazwy struktury) oraz z ujętej w nawiasy klamrowe listy składowych oddzielonych średnikami. Deklaracja struktury musi być zakończona średnikiem.

```
struct [struct_name]
{
    type_1      field_1;
    type_2      field_2;
    .....
    type_n      field_n;
};
```

Składowe struktury mogą być dowolnego typu prostego lub złożonego, a w szczególności tego samego co typ deklarowanej struktury. W takim przypadku mamy do czynienia ze strukturą rekursywną. (O takich konstrukcjach będzie mowa w części 4).

Deklaracja struktury definiuje typ. Zmienne tego typu można definiować w dwojaki sposób. Pierwszy polega na umieszczeniu nazwy zmiennej (listy nazw) przed średnikiem kończącym deklarację struktury.

```

struct
{
    type_1      field_1;
    type_2      field_2;
    .....
    type_n      field_n;
} var_1,var_2,...var_n;

```

Jeżeli deklaracja struktury zawiera nazwę, to może być ona użyta do definiowania zmiennych w "zwyčajny" sposób.

```

struct struct_name  var_1, var_2,...var_n;

```

Sama deklaracja struktury nie rezerwuje pamięci, a tylko opisuje wzorzec typu złożonego. Zmienne strukturalne można inicjalizować umieszczając po ich definicji listę wartości początkowych będących stałymi.

```

struct struct_name  var_1, var_2,...var_n = {const_1, const2,...const_n};

```

3.2. Operacje na strukturach i ich składowych

Do składowej struktury można odwołać się poprzez operator . (kropka). Umożliwia to następująca konstrukcja:

```

struct_name.field

```

Dodatkowo dozwolone jest przypisywanie struktur, ich kopiowanie, pobranie adresu za pomocą operatora &, przekazywanie do funkcji oraz zwracanie jako wartości funkcji. Struktur nie można porównywać.

Zwykle, w przypadku konieczności przesłania struktury do funkcji, przekazuje się wskaźnik zamiast kopiować całą jej zawartość. Wskaźnik do struktury definiuje się tak samo jak do innych obiektów.

```

struct struct_name  *pp;

```

W takim przypadku *pp* jest adresem struktury, a *(*pp).field* jej składową (należy pamiętać o umieszczeniu nawiasów, gdyż operator składowej struktury ma wyższy priorytet od operatora adresowania pośredniego /wyłuskania/).

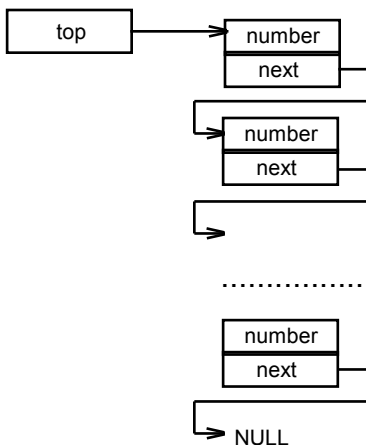
Bardzo częste stosowanie wskaźników do struktur spowodowało wprowadzenie specjalnego operatora "→". Jeżeli *pp* jest wskaźnikiem (adresem) do struktury, to *pp → field* jest jej składową.

4. Przykłady konstrukcji rekursywnych

Konstruowanie rekursywnych typów danych umożliwia własność struktur pozwalająca na deklarowanie składowych o dowolnym typie złożonym. Przeanalizujemy prosty przykład, którym jest stos (kolejka LIFO). Zadeklarujemy strukturę opisującą stos przechowujący obiekty typu integer.

```
struct stack_struct
{
    int          number;
    struct stack_struct *next;
} *top = NULL;
```

Powyższa struktura zawiera dwie składowe. Pierwszą z nich jest przechowywana liczba, drugą adres (wskaźnik) następnego elementu. Należy zwrócić uwagę, że jej typem jest wskaźnik na deklarowaną strukturę. Elementy stosu umieszczone są w dowolnych miejscach przestrzeni adresowej. Wskaźniki pozwalają w każdej sytuacji zlokalizować następną element. Przyjęcie takiego rozwiązania pozwala na połączenie zbioru elementów w jednolitą listę. Wskaźnik *next* ostatniego elementu listy ma wartość NULL. Pozwala to na zidentyfikowanie tego elementu przez funkcję przeszukującą listę. Zdefiniowana została również zmienna *root* wskazująca wierzchołek stosu. Jej inicjalną wartością jest NULL (oznacza to, że stos jest inicjalnie pusty). Konstrukowaną strukturę obrazuje rys. 1.

Rys. 1. Struktura stosu (dynamicznej listy LIFO)

Możemy przystąpić do napisania funkcji operujących na opisanej strukturze. Na stosie można wykonać dwie operacje: umieszczenie elementu na jego wierzchołku i zdjęcie elementu z wierzchołka. Operacje te będą realizowane przez funkcje *push()* oraz *pop()*.

```

void push (int element)
{
    struct stack_struct *p;

    p = top;
    top = (struct stack_struct *)malloc(sizeof(struct
                                                stack_struct));

    top -> number = element;
    top -> next = p;
}

```

```

int pop(void)
{
    int          element = 0;
    struct stack_struct *p;

    if (top != NULL)
    {
        p = top;
        element = top -> number;
        top = top -> next;
        free(p);
    }
    return element;
}

```

Funkcja *push* () zapamiętuje w zmiennej tymczasowej aktualną wartość wskaźnika wierzchołka stosu. Następnie alokuje blok pamięci dla nowego elementu i jego adres podstawia do wskaźnika wierzchołka stosu (wskazuje on zawsze na ostatnio wpisany element). Następnie wartość umieszczana na stosie jest wpisywana do składowej *number*. Wskaźnik na następny element jest inicjowany poprzednią wartością wierzchołka stosu.

Funkcja *pop* () sprawdza, czy stos nie jest pusty, porównując wskaźnik wierzchołka z wartością NULL. Następnie zapamiętuje w zmiennych tymczasowych wartości odczytywanego elementu oraz aktualnego wskaźnika wierzchołka stosu. W kolejnym kroku zostaje przerwane połączenie zdejmowanego elementu ze stosem poprzez podstawienie pod wskaźnik wierzchołka adresu następnego elementu. Na końcu zostaje zwolniony blok pamięci.

Innym, nieco bardziej złożonym, przykładem jest dynamiczna lista liczb całkowitych ułożonych rosnąco. Zadeklarujemy strukturę opisującą element listy dwukierunkowej.

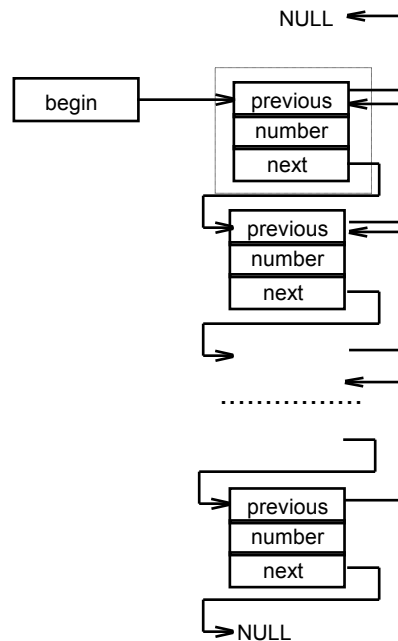
```

struct element
{
    struct element *previous;
    int            number;
    struct element *next;
} *begin;

```

Powyższa struktura zawiera trzy składowe. Składowa *number* jest liczbą przechowywaną na danej pozycji listy. Dwie pozostałe są wskaźnikami odpowiednio do poprzedniego i następnego elementu. Podobnie jak w przypadku stosu, elementy listy rozmieszczone są w dowolnych miejscach pamięci operacyjnej. Wskaźniki (zawierające adresy sąsiednich elementów) pozwalają zlokalizować element poprzedzający i następny. Przyjęcie takiego rozwiązania pozwala na połączenie zbioru elementów w listę. W odróżnieniu od stosu wprowadzone są dwa wskaźniki: na element poprzedni i na element następny. Takie rozwiązanie pozwoli później na pisanie funkcji przeglądających listę w obie strony.

Konstruowana struktura schematycznie przedstawiona jest na rys. 2. Pierwszy element listy (zakreślony linią przerywaną) jest wyróżniony. Jest on umieszczany na liście inicjalnie, gdyż wymaga się aby zawierała ona conajmniej jeden element. Nie przechowuje on danej. Wskaźniki *previous* pierwszego oraz *next* ostatniego elementu listy mają wartość NULL. Umożliwia to zidentyfikowanie tych elementów przez funkcję przeszukującą listę. Dodatkowo wprowadzony został wskaźnik *begin* pozwalający zlokalizować pierwszy element listy.

Rys. 2. Struktura listy dwukierunkowej

Tak zadeklarowana struktura pozwoli na napisanie funkcji wpisującej liczby na listę z zachowaniem rosnącego uporządkowania.

```

struct element *
insert(int obj, struct element *ptr)
{
    struct element    *p;

```

```

p = ptr -> next; /* weź adres analizowanego elementu */

if ( p != NULL) /* czy koniec listy */
{
    if ( obj > (p -> number) )
        p -> next = insert(obj, p);
    else
    {
        /* utwórz nowy element */
        p -> previous = (struct element *)
            malloc(sizeof(struct element));

        /* zapamiętaj adres nowego elementu */
        p = p -> previous;

        /* zainicjuj składowe nowego elementu */
        p -> number = obj;
        p -> next = ptr -> next;
        p -> previous = ptr;
    }
}
else /* koniec listy */
{
    /* utwórz nowy element */
    p =(struct element *)malloc(sizeof(struct element));

    /* zainicjuj składowe nowego elementu */
    p -> number = obj;
    p -> next = NULL;
    p -> previous = ptr;
}
return p; /* zwróć adres nowego elementu */
}

```

Zdefiniowana wyżej funkcja wstawiająca liczby do dwukierunkowej listy uporządkowanej ma dwa parametry formalne. Pierwszym z nich jest wstawiana liczba, drugim wskaźnik do elementu listy poprzedzającego aktualnie analizowany. Funkcja zwraca adres nowo utworzonego elementu. Skonstruowana jest w sposób rekurencyjny. Jest to praktyka zwykle stosowana przy manipulacji rekursywnymi strukturami danych.

Inicjalnie funkcja wołana jest z parametrem *begin* (wskaźnikiem na początek listy), a wartość zwracana przez funkcję podstawiana jest pod adres drugiego elementu listy (*begin -> next*). W pierwszym kroku pod zmienną pomocniczą *p* podstawiany jest adres elementu następnego (ponieważ analizowany będzie element następny za wskazywanym przez parametr funkcji). Następnie funkcja sprawdza, czy kolejny element istnieje (czy wskaźnik jest różny od NULL). Jeśli tak, to wstawiana liczba porównywana jest z przechowywaną w tym elemencie listy. Jeśli wstawiana liczba jest większa, to funkcja jest wołana rekurencyjnie z adresem następnego elementu listy. Jeżeli wstawiana liczba jest mniejsza, bądź równa, to funkcja tworzy nowy element po wskazywanym przez parametr aktualny *ptr*. W tym celu rezerwowany jest odpowiedni obszar pamięci, a jego adres wpisany do wskaźnika na element poprzedni od analizowanego. Do składowych nowo utworzonego elementu są wpisywane odpowiednie wartości.

Jeżeli wskaźnik do kolejnego elementu jest pusty, to osiągnięty został koniec listy (lista była pusta albo wpisywana liczba okazała się większa od wszystkich przechowywanych w liście). W takim przypadku należy utworzyć nowy element, umieścić w nim liczbę, wskaźnik na element następny zainicjować wartością NULL, a do wskaźnika na element poprzedni wpisać wartość drugiego parametru funkcji (*ptr*), czyli adres poprzedniego elementu listy.

Uwaga: przed wywołaniem funkcji *insert()* musi zostać utworzony pierwszy (fikcyjny) element listy, a oba jego wskaźniki zainicjowane wartością NULL. Adres tego elementu powinien być wpisany do zmiennej *begin*.

```
.....  
begin = (struct element *) malloc (sizeof(struct element));  
begin -> next = NULL;  
begin -> previous = NULL;  
.....  
begin -> next = insert(i, begin);
```

Jeszcze innym przykładem rekursywnej struktury danych jest drzewo binarne przechowujące w węzłach elementy typu int. Opisu jąca je struktura ma postać:

```
struct tree  
{  
    int          element;  
    struct tree *left;  
    struct tree *right;  
};
```

Zakładając, że zmienna *root* wskazuje na wierzchołek tak zdefiniowanego drzewa można napisać rekursywną funkcję wypisującą wszystkie elementy umieszczone w węzłach.

```
void scan (struct tree root)
{
    if (root!= NULL)
    {
        printf("\n element = %d", root -> element);
        scan(root -> left);
        scan(root -> right);
    }
}
```

Ćwiczenie 2

BIBLIOTEKI STATYCZNE I DYNAMICZNE W SYSTEMIE LINUX

1. Wstęp

Podobnie jak w innych systemach programowania, także w Linuksie (i Unixie) istnieje możliwość tworzenia i dołączania programów bibliotecznych. Wyróżnia się biblioteki statyczne i wspólne, które w innych systemach nazywane są zwykle bibliotekami dynamicznymi. Kod zawarty w bibliotekach statycznych dołączany do programu w fazie linkowania, natomiast kod w bibliotekach dynamicznych (wspólnych) udostępniany jest w trakcie wykonywania programu.

2. Tworzenie biblioteki statycznej (archiwum)

Punktem wyjścia do tworzenia biblioteki statycznej jest utworzenie plików zawierających funkcje biblioteczne w formacie półskompilowanym. Przyjmijmy, że funkcje biblioteczne umieszczone w dwóch plikach `add.c` i `odej.c`.

/ Plik `add.c` — testowanie bibliotek statycznych w Linuksie */*

```
int dodaj (int a, int b)
{
    int suma;
    suma = a + b;
    return suma;
}

int dodaj_kwadraty (int a, int b)
{
    int suma;
    suma = a*a + b*b;
    return suma;
}
```

```
/* Plik odej.c — testowanie bibliotek statycznych w Linuksie */
```

```
int odejmij (int a, int b)
{
    int roznica;
    roznica = a - b;
    return roznica;
}

int odejmij_kwadraty (int a, int b)
{
    int wartosc;
    wartosc = a*a - b*b;
    return wartosc;
}
```

W celu przekształcenia funkcji zawartych w podanych plikach źródłowych na format półskompilowany, wykonuje się kompilację z parametrem `-c`, np.

```
gcc -c -i dod.c -o dod.o
gcc -c -i odej.c -o odej.o
```

W wyniku powyższej kompilacji, jeśli kody źródłowe w plikach są bezbłędne, zostaną utworzone pliki półskompilowane `dod.o` i `odej.o`. Przyjmując, że dysponujemy plikami półskompilowanymi `dod.o` i `odej.o` możemy utworzyć bibliotekę statyczną za pomocą polecenia `ar` (archiwum):

```
ar r lib_arytm.a dod.o odej.o
```

Parametr `r` poleca utworzenie biblioteki (archiwum) o nazwie `lib_arytm.a` i dodanie do niej wymienionych modułów. Jeśli podane moduły znajdowały się wcześniej w bibliotece, to zostaną zastąpione przez aktualne wersje.

Nazwa biblioteki powinna zaczynać się od liter `'lib'`, a rozszerzenie nazwy powinno mieć postać `'a'`, np. `lib_arytm.a`.

Informacje o plikach, które weszły w skład archiwum można uzyskać za pomocą polecenia `ar` z parametrem `tv`, np.:

```
ar tv lib_arytm.a
```

Uzyskaną w ten sposób bibliotekę można wykorzystać w innych programach. W celu praktycznego zapoznania się z sposobami łączenia wykorzystamy poniższy program w języku C.

```
/* Plik test_bibl.c — testowanie bibliotek statycznych w Linuksie */
#include <stdio.h>
int main ( )
{
    int suma, sumakw;
    suma = dodaj(5, 12);
```

```

    sumakw = dodaj_kwadraty (3, 5);
    printf ("\nSuma = %d   Suma kwadratow = %d\n", suma, sumakw);
    return 0;
}

```

Powyższy program trzeba poddać kompilacji z parametrem `-c` wskutek czego uzyskamy plik `test_bibl.o` w formacie półskompilowanym:

```
gcc -c -i test_bibl.c -o test_bibl.o
```

Następnie trzeba wykonać linkowanie ze wskazaniem biblioteki statycznej

```
gcc test_bibl.o lib_arytm.a -o wynik.out
```

W rezultacie uzyskamy program gotowy do wykonania zawarty w pliku `wynik.out`. W celu uruchomienia programu wystarczy napisać polecenie

```
./wynik.out
```

3. Tworzenie biblioteki dynamicznej (wspólnej)

Opis zasad tworzenia biblioteki dynamicznej przedstawimy na przykładzie funkcji zawartych w plikach źródłowych `dod.c` i `odej.c`, których zawartość została podana w p. 2.

Kompilacja plików jest nieco bardziej skompilowana niż w przypadku bibliotek statycznych i wymaga podania poniższych poleceń

```
gcc -c -Wall -fPIC -D_GNU_SOURCE dod.c
gcc -c -Wall -fPIC -D_GNU_SOURCE odej.c
```

Opcja `-fPIC` powoduje generowanie kodu przesuwnego. Pominięcie tej opcji powoduje, że dla każdego procesu korzystającego z biblioteki dynamicznej (wspólnej) konieczne będzie tworzenie odrębnej kopii biblioteki — zatem podstawowe korzyści ze stosowania bibliotek dynamicznych nie będą wykorzystane. Dodajmy, że biblioteka dynamiczna znajduje się w każdym procesie, który z niej korzysta, pod innym adresem wirtualnym.

Następnie można utworzyć bibliotekę dynamiczną za pomocą polecenia:

```
gcc dod.o odej.o -shared -o lib_arytdyn.so
```

Parametr `-shared` powoduje tworzenie biblioteki wspólnej. Nazwa biblioteki powinna zaczynać się od liter `'lib'`, a rozszerzenie nazwy powinno mieć postać `'.so'`, np. `lib_arytdyn.so`

W celu przetestowania utworzonej biblioteki można wykorzystać poniższy program:

```

/* Plik test_bibldyn.c — testowanie bibliotek dynamicznych w Linuksie */
#include <stdio.h>
int main ( )
{
    int suma, sumakw;

```

```
    suma = dodaj(5, 12);
    sumakw = dodaj_kwadraty(3, 5);
    printf("\nSuma = %d   Suma kwadratów = %d\n", suma, sumakw);
    return 0;
}
```

Powyższy program trzeba poddać kompilacji za pomocą polecenia

```
gcc -c -i test_bibldyn.c -o test_bibldyn.o
```

a następnie wykonać linkowanie

```
gcc test_bibldyn.o -L. -l_arytmdyn -o test_bibldyn.out
```

Opcja `-L` wskazuje katalog, w którym linker ma szukać bibliotek statycznych i wspólnych (dynamicznych). Jeśli potrzebna biblioteka dostępna jest w postaci biblioteki statycznej i dynamicznej, to linker wybiera bibliotekę dynamiczną (wspólną). Można wymusić używanie biblioteki statycznej za pomocą parametru `-static`. Opcja `-l` podaje bibliotekę, która ma być używana. Nazwa biblioteki nie zawiera rozszerzenia `.so` ani też początkowych znaków `lib`.

Istnieje możliwość sprawdzenia jakie biblioteki są używane w programie – wynikowym i czy są dostępne:

```
ldd test_bibldyn.out
```

Jeśli pojawi się odpowiedź `'not found'` to znaczy, że biblioteka wspólna jest niedostępna. Innymi słowy: dynamiczny program ładujący (ang. dynamic loader) nie może znaleźć biblioteki.

Poprawne działanie wszystkich omówionych elementów wymaga jeszcze podania położenia biblioteki. Najprościej można to wykonać na pomocą polecenia

```
export LD_LIBRARY_PATH="$LD_LIBRARY_PATH:."
```

Polecenie to powoduje dodanie nazwy katalogu (tu: katalogu bieżącego reprezentowanego przez znak `.`) do istniejących ścieżek przeszukiwania (jeśli takie były zdefiniowane).

W końcu, w celu uruchomienia programu trzeba podać polecenie

```
./test_bibldyn.out
```

Laboratorium Przetwarzania Rozproszonego

Ćwiczenie 3

WIELOPROCESOWOŚĆ W SYSTEMIE UNIX

1. Wstęp

Wieloprocusowość (ang. *multiprocessing*) jest obecnie, obok wielowątkowości, jedną z najbardziej istotnych właściwości wielozadaniowych systemów operacyjnych. Pozwala na współbieżne przetwarzanie zadań użytkownika umożliwiając lepsze wykorzystanie zasobów. Ponadto konstrukcja oprogramowania może opierać się o wiele współbieżnych procesów, umożliwiając tworzenie aplikacji równoległych a nawet rozproszonych.

Proces jest to obiekt w systemie operacyjnym, który zawiera segment kodu, danych, stos, zasoby (np. otwarte pliki) itd. Segment kodu może być współdzielony z innymi procesami, podczas gdy segment danych jest prywatny i dostępny jedynie dla jednego procesu. We współczesnych systemach operacyjnych dostępne są także inne mechanizmy współbieżne: wątki. Od procesów różnią się przede wszystkim tym, że pozwalają na współdzielenie segmentu danych.

2. Wieloprocusowość dostępna z powłoki (*shell*)

Powłoka (*shell*) w systemie UNIX jest częścią systemu operacyjnego, która jest odpowiedzialna za wykonywanie poleceń użytkownika oraz skryptów. Możemy ją kojarzyć z interpreterem poleceń w systemach MsDOS i MsWindows. Wykonywane przez powłokę polecenia użytkownika mogą być zewnętrzne: będą to wówczas programy oraz wewnętrzne: interpretowane i wykonane przez program powłoki. Skrypty są plikami tekstowymi, których kolejne linie są wykonywane tak jak polecenia użytkownika.

W systemie UNIX dostępnych jest wiele programów powłoki. Najbardziej popularnym jest *bash*. Aby przekonać się, jaki program powłoki został przydzielony określoneu użytkownikowi, należy wykonać polecenie *finger*. Przykład działania polecenia *finger* przedstawia poniższy listing:

```
Login: root                               Name: System administrator
Directory: /root                          Shell: /bin/bash
On since Mon Mar 19 10:00 (/etc/localtime) on :0 (messages off)
No mail.
No Plan.
```

Bash jest bardzo rozbudowanym programem powłoki. Aby zapoznać się z jego krótkim opisem proponujemy posłużyć się programem pomocy, uruchamiając: *man bash*. Rozpoczęcie wykonywania każdego polecenia zewnętrznego lub skryptu powoduje utworzenie i uruchomienie odrębnego procesu, w tym czasie proces wywołujący - powłoka - oczekuje na zakończenie procesu potomnego. W poniższym przykładzie konsola użytkownika, obsługiwana przez program powłoki, zostanie zablokowana na 3 sekundy:

```
[~]$ sleep 3
```

O tym, że nowe polecenie jest wykonywane przez odrębny proces, możemy się przekonać wykorzystując polecenie *ps* służące do wyświetlenia informacji o wykonywanych procesach. Użyte z parametrem *-u* lub *u* (zależnie od wersji polecenia) i nazwą użytkownika, wyświetli wszystkie procesy należące do podanego użytkownika. Powyższy przykład możemy prześledzić wykonując podane niżej polecenie:

```
[~]$ ps -u student | grep pts/1
1427 pts/1    00:00:00 bash
1464 pts/1    00:00:00 sleep
```

Przyjęliśmy założenie, że polecenie *sleep 3* wykonuje się na konsoli wirtualnej *pts/1*. Natomiast polecenie *grep* służy do filtrowania wyjścia polecenia *ps* tak, aby widoczne były tylko linie zawierające słowo *pts/1*. Jak zauważyliśmy wykonywane były dwa procesy: *bash* i *sleep*. *bash* jako program powłoki oczekuje na zakończenie polecenia *sleep* jako procesu potomnego.

Nie zawsze program powłoki musi oczekiwać na zakończenie procesu potomnego. Umożliwia to mechanizm uruchamiania poleceń "w tle". Aby uruchomić polecenie w tle, należy linię polecenia zakończyć znakiem *&*. Na przykład:

```
[~]$ sleep 3 &
[1] 1545
[~]$
[1]+  Done                  sleep 3
[~]$
```

Podana w nawiasach kwadratowych liczba oznacza numer zadania, które jest wykonywane w tle. Wyświetlane są dwa takie komunikaty: pierwszy informujący o rozpoczęciu wykonywania zadania w tle:

```
[1] 1545
```

drugi o jego zakończeniu:

```
[1]+  Done                  sleep 3
```

Zadania wykonywane w tle pracują współbieżnie względem programu powłoki. Dzięki temu możemy uruchamiać czasochłonne zadania nie tracąc jednocześnie dostępu do powłoki. Ponadto w środowisku graficznym możemy uruchamiać nowe programy, które będą wyświetlane we własnych oknach.

W trakcie wykonywania się polecenia w tle, możemy wyświetlić ich listę, tzw. listę zadań. Służy do tego polecenie *jobs*:

```
[~]$ sleep 100 &
[1] 1546
[~]$ sleep 10 &
[2] 1547
[~]$ jobs
[1]-  Running                  sleep 100 &
[2]+  Running                  sleep 10 &
```

Jako wynik polecenia *jobs* otrzymujemy listę zadań. Każde z zadań posiada swój numer podany w nawiasach kwadratowych. Dokładnie jedno z nich oznaczone jest znakiem plus. W dowolnym momencie wykonywania zadań w tle, możemy spowodować, że dowolne zadanie zostanie przeniesione jako zadanie bieżące i program powłoki będzie oczekiwał na jego zakończenie. Wykonujemy to za pomocą polecenia *fg numer_zadania*. Jeśli numer zadania nie zostanie określony, wybrane zostanie zadanie ostatnie, które jest zaznaczone znakiem plus w wyniku działania polecenia *jobs*.

Analogicznie w dowolnym momencie wykonywania zadania bieżącego, można przenieść je w tło. Wykonujemy to za pomocą wciśnięcia kombinacji klawiszy *^Z*. Zadanie zostanie najpierw zatrzymane:

```
[~]$ sleep 100
[1]+  Stopped                  sleep 100
```

a następnie za pomocą polecenia *bg* wznowione jako proces w tle.

Na wstępie ćwiczenia użyliśmy konstrukcji *ps -u adam | grep pts/1* aby połączyć działanie dwóch poleceń: *ps* i *grep*. Konstrukcja nazywa się potokiem poleceń i polega na tym, że program powłoki uruchamia dwa procesy: *ps* i *grep*, a następnie standardowe wyjście procesu *ps* łączy ze standardowym wejściem procesu *grep*. Istotne jest to, że oba procesy wykonują się współbieżnie.

Poza łączeniem poleceń w potok, możliwe jest przekierowywanie wejścia i wyjść poleceń z pliku lub do pliku. Na przykład polecenie przeszukiwania systemu plików:

```
[~]$ find / -name *mp3
```

poza wyświetleniem prawidłowych danych do standartowego wyjścia, powoduje wyświetlenie wielu informacji skierowanych do standartowego wyjścia błędu:

```
/mnt/multimedia/temp/pw.mp3
find: /mnt/cdrom: Błąd wejścia/wyjścia
find: /mnt/cdrom2: Błąd wejścia/wyjścia
find: /mnt/floppy: Błąd wejścia/wyjścia
```

Stosując przekierowanie dla wyjścia błędu, możemy uniknąć takiej sytuacji:

```
[~]$ find / -name *mp3 2> /dev/null
/mnt/multimedia/temp/pw.mp3
```

Poza omówionymi poleceniami, służącymi do zarządzania wykonywaniem wielu procesów uruchamianych z powłoki, warto jeszcze zwrócić uwagę na polecenie *top*. Służy ono do wyświetlenia bieżąco wykonywanych procesów z uwzględnieniem otrzymywanego czasu procesora i zajętością pamięci. Polecenie *top* jest interaktywne: wykonuje się cały czas, aż do otrzymania polecenia zakończenia, odświeżając systematycznie stan systemu. Przykład działania polecenia *top* podajemy poniżej:

```
CPU states:  2.9% user,  1.6% system,  0.0% nice, 95.4% idle
Mem:   196196K av, 187396K used,   8800K free,    0K shrd,   38276K buff
Swap: 248996K av,    0K used, 248996K free      84920K
cached
```

PID	USER	PRI	NI	SIZE	RSS	SHARE	STAT	%CPU	%MEM	TIME	COMMAND
1567	adam	11	0	884	884	680	R	4.6	0.4	0:00	top
1	root	0	0	484	484	420	S	0.0	0.2	0:05	init
2	root	0	0	0	0	0	SW	0.0	0.0	0:00	kflushd
3	root	0	0	0	0	0	SW	0.0	0.0	0:00	kupdate
4	root	0	0	0	0	0	SW	0.0	0.0	0:00	kswapd
5	root	-20	-20	0	0	0	SW<	0.0	0.0	0:00	mdrecoveryd
315	root	0	0	592	592	496	S	0.0	0.3	0:00	automount
337	root	0	0	624	624	520	S	0.0	0.3	0:00	automount
377	root	0	0	572	572	456	S	0.0	0.2	0:00	syslogd
387	root	0	0	800	800	388	S	0.0	0.4	0:00	klogd
400	nobody	0	0	620	620	512	S	0.0	0.3	0:00	identd
403	nobody	0	0	620	620	512	S	0.0	0.3	0:00	identd
404	nobody	0	0	620	620	512	S	0.0	0.3	0:00	identd
405	nobody	0	0	620	620	512	S	0.0	0.3	0:00	identd
406	nobody	0	0	620	620	512	S	0.0	0.3	0:00	identd
417	daemon	0	0	492	492	416	S	0.0	0.2	0:00	atd
430	root	0	0	632	632	520	S	0.0	0.3	0:00	crond
446	root	0	0	548	548	460	S	0.0	0.2	0:00	lpd
509	xfst	0	0	3952	3952	1012	S	0.0	2.0	0:07	xfst

3. Wieloprocusowość w programach użytkowych

Każdy program użytkowy jest reprezentowany przez oddzielny proces. Proces w systemie UNIX może wykonywać się współbieżnie względem innych procesów. Jednak programy użytkowe także mogą składać się z wielu współbieżnych procesów. Procesy wykonywane w ramach jednego programu posiadają tę samą przestrzeń kodu, jednak różne przestrzenie danych. Oznacza to, że do wzajemnej komunikacji potrzebują specjalnych mechanizmów systemowych.

Stworzenie nowego procesu wykonywane jest przez funkcję *pid_t fork(void)*; Funkcja ta powoduje, że zostaje utworzona dokładna kopia bieżącego procesu i uruchomiona od następnej instrukcji występującej po funkcji *fork()*. Dlatego, aby rozróżnić, który proces jest procesem pierwotnym a który potomnym, należy zbadać wynik funkcji *fork()*. W procesie macierzystym zwróci ona wartość będącą identyfikatorem stworzonego procesu potomnego, tymczasem proces potomny rozpocznie wykonanie tak, jakby funkcja *fork()* zwróciła wartość zero. Poniższy fragment kodu demonstruje działanie funkcji *fork()*.

```
#include <unistd.h>
#include <stdio.h>
```

```

int main()
{
    int pid;

    printf( "Proces uruchomiony %d\n", getpid() );

    pid = fork();

    if( pid == -1 )
    {
        perror( "Błąd utworzenia procesu potomnego!" );
        return 1;
    }

    if( pid == 0 )
    {
        printf( "Zgłasza się proces potomny %d\n", getpid() );
        sleep( 10 );
    } else
    {
        printf( "Złasza się proces macierzysty %d. Potomek %d\n",
                getpid(), pid );
        sleep( 9 );
    }
}

```

Funkcje *fork()* i *getpid()* posiadają swoje prototypy w pliku nagłówkowym *unistd.h*. Funkcja *getpid()* zwraca identyfikator wywoływanego procesu, natomiast podobna funkcja *getppid()* zwraca identyfikator przodka wywoływanego procesu. Zwróćmy uwagę, że w systemie UNIX istnieje bardzo silne powiązanie procesów potomnych. Poniższy przykład demonstruje stworzenie procesu potomnego. Oba procesy wyświetlają identyfikatory własnych i procesów macierzystych.

```

#include <unistd.h>
#include <stdio.h>

int main()
{
    /* utwórz proces potomny */
    if( fork() == 0 )
    {
        printf( "proces potomny pid: %d ppid: %d\n",
                getpid(), getppid() );
        sleep( 10 );
        printf( "proces potomny kończy działanie\n" );
        return 0;
    } else
    {
        printf( "proces macierzysty pid: %d ppid: %d\n",
                getpid(), getppid() );
        sleep( 5 );
        printf( "proces macierzysty kończy działanie\n" );
        return 0;
    }
}

```

Silne powiązanie procesów potomnych oznacza, że każdy proces (poza wyróżnionymi procesami startowymi) posiada swój proces macierzysty. Możemy się o tym przekonać wykonując polecenie powłoki *ps -u użytkownik --forest*. Przykładowy wynik działania tego

polecenia został przedstawiony poniżej. Zakładamy, że został uruchomiony powyższy program pod nazwą *parent_demo*.

```
747 ?          00:00:01 kdeinit
748 pts/1      00:00:00  \_  bash
877 pts/1      00:00:01      \_  kedit
895 pts/1      00:00:00      \_  parent_demo
896 pts/1      00:00:00      |_  \_  parent_demo
897 pts/1      00:00:00      \_  ps
```

W systemie UNIX oczywiście możliwe jest stworzenie procesu potomnego, który realizuje kod nowego programu. Realizowane jest to w taki sposób, że po stworzeniu procesu potomnego, wykonuje on jedną z funkcji *exec()*, które powodują załadowanie kodu nowego procesu i rozpoczęcie jego wykonywania. Oto lista funkcji rodziny *exec()*:

```
int execl( const char *path, const char *arg, ...);
int execlp( const char *file, const char *arg, ...);
int execl( const char *path, const char *arg , ..., char
* const envp[]);
int execv( const char *path, char *const argv[]);
int execvp( const char *file, char *const argv[]);
```

Funkcje te umożliwiają przekazanie parametrów dla nowego programu w postaci kolejnych argumentów (funkcje z literą 'l') lub w postaci tablicy (funkcje z literą 'v'). Przyjmuje się, że za ostatnim argumentem będzie umieszczona wartość NULL. Funkcje, które zawierają w nazwie literę 'p' szukają podanego programu na ścieżce systemowej. Ponadto funkcja *execl()* umożliwia przekazanie środowiska dla nowego programu. Poniższy przykład demonstruje działanie funkcji *execlp()*. Jako proces potomny zostaje uruchomione polecenie *ps*. Warto zinterpretować wynik działania programu.

```
#include <unistd.h>
#include <stdio.h>

int main()
{
    /* utworz proces potomny */
    if( fork() == 0 )
    {
        printf( "proces potomny pid: %d ppid: %d\n",
                getpid(), getppid() );
        execlp( "ps", "-u student", "--forest", NULL );
        return 0;
    } else
    {
        printf( "proces macierzysty pid: %d ppid: %d\n",
                getpid(), getppid() );
        sleep( 5 );
        return 0;
    }
}
```

Proces macierzysty może przejść w stan oczekiwania na zakończenie działania dowolnego procesu potomnego. Służy do tego funkcja systemowa

```
pid_t waitpid(pid_t pid, int *status, int options);
```

Poniższy program demonstruje działanie funkcji. Proces potomny czeka ok. 5 sekund, po czym wykonuje polecenie systemowe *ps* z opcją wyświetlania stanu procesów. Informacja wyświetlana przez proces macierzysty pojawia się dopiero po zakończeniu działania procesu potomnego.

```
#include <unistd.h>
#include <stdio.h>

int main()
{
    /* utworz proces potomny */
    int pid = fork();
    if( pid == 0 )
    {
        printf( "proces potomny pid: %d ppid: %d\n",
                getpid(), getppid() );
        sleep( 5 );
        execlp( "ps", "-u student", "-l", "--forest", NULL );
        return 0;
    } else
    {
        waitpid( pid, NULL, 0 );
        printf( "proces potomny %d zakończony\n", pid );
        return 0;
    }
}
```

Ćwiczenie 4

WIELOPROCESOWOŚĆ W SYSTEMIE MS WINDOWS

1. Wstęp

Istotnym elementem współczesnych systemów operacyjnych jest wielozadaniowość (*ang. multitasking*). Polega ona na możliwości jednoczesnego przetwarzania wielu zadań. Uruchomione programy, są przykładami zadań, które są dostrzegalne bezpośrednio przez użytkownika. W systemie operacyjnym istnieje jednak więcej zadań, które pracują bez dostępu do ekranu.

Praca współbieżna wielu zadań wymaga opracowanego mechanizmu przełączania tych zadań tak, aby każdy z nich otrzymywał wymaganą ilość czasu procesora. Rozróżniamy dwa rodzaje przełączania zadań: z wywłaszczaniem (*preemptive multitasking*) i bez wywłaszczania (*cooperative multitasking*).

Jako zadania będziemy rozróżniać procesy i wątki. Są to wykonywalne obiekty systemu operacyjnego. Procesy wykonywane są w izolowanej przestrzeni adresowej, komunikacja między nimi może odbywać się tylko za pomocą funkcji oferowanych przez system operacyjny. W obrębie procesów wykonywane są wątki, po stworzeniu procesu składa się on z jednego wątku – tzw. wątku głównego. Wątki wykonywane są w jednej przestrzeni adresowej procesu. Istnieje więc zagrożenie wzajemnej ingerencji w dane innego wątku. Do zapewnienia prawidłowego dostępu do współdzielonych danych służą odpowiednie metody synchronizacji.

Przetwarzanie wielowątkowe polega na wydzieleniu różnych funkcji programu i przypisaniu im oddzielnych wątków. Dla przykładu jeden wątek może obsługiwać zdarzenia docierające do programu – np. opcje menu, wciśnięcia klawiszy. Inne wątki współbieżnie mogą wykonywać inne zadania. Efektywnym zastosowaniem wątków jest obsługa funkcji blokujących, z których sterowanie może zostać oddane po nieokreślonym czasie. Często takimi funkcjami są funkcje komunikacyjne – na przykład nawiązywanie połączenia sieciowego.

Aplikacje wielowątkowe mogą uruchamiać wątki w miarę potrzeb, dla pojawiających się na bieżąco czynności. Nie wymaga się więc, aby w aplikacji istniała przez cały czas jej działania stała ilość wątków. Zaleca się jednak, ze względów wydajnościowych, aby ilość pracujących wątków w obrębie jednego procesu nie przekraczała 16. Wątki nie muszą przebywać cały czas w stanie pracującym. Wątki można wstrzymywać lub usypiać. Wątki mogą także być wstrzymane na funkcjach blokujących.

Projektowanie, kodowanie i testowanie programów wielowątkowych jest zadaniem bardzo trudnym. Wzajemne zależności wykonywalnych współbieżnych elementów nie zawsze są deterministyczne. W dowolnym momencie może być wykonywany dowolny z pracujących wątków, powstawanie niepożądanych interakcji jest więc trudne do wykrycia. Do rozwiązania takich problemów stosuje się systemowe metody synchronizacji wątków.

2. Zarządzanie procesami

2.1. Pojęcie procesu

Na proces składa się przestrzeń zajmowana przez kod i dane programu, otrzymujące czas procesora i korzystający z zasobów systemowych. W systemach Windows 95 i NT proces jest bezpośrednio związany z programem, który w systemie znajduje się w postaci pliku dyskowego. Utworzenie procesu jest jednoznaczne z uruchomieniem programu lub modułu. Nie został więc zaimplementowany UNIXowy mechanizm rozwidlenia procesu za pomocą instrukcji *fork*.

2.2. Proces i wątek wykonania, identyfikatory i dojścia

W obrębie procesu wykonywane są wątki. Każdy proces posiada co najmniej jeden wątek. Jeden z nich, istniejący od początku działania procesu, nazywany jest wątkiem głównym. Procesy działają w różnych przestrzeniach adresowych, więc wymiana danych między nimi musi odbywać się z wykorzystaniem oferowanych przez system mechanizmów komunikacyjnych, np. przekazywania komunikatów (*ang. message passing*). W odróżnieniu od procesów wątki wykonują się w jednej przestrzeni adresowej, co stwarza potencjalne zagrożenie uszkodzenia danych jednego wątku przez inny lub niezachowania spójności w korzystaniu ze wspólnych zmiennych. Systemy Windows oferują bogaty zestaw mechanizmów synchronizacji.

Istnieją dwa sposoby identyfikacji procesów i wątków w systemie: identyfikatory i dojścia (nazywane także uchwytami). Identyfikatory są to liczby całkowite (int) przydzielane przez system operacyjny. Mechanizm ten jest podobny do mechanizmu spotykanego w systemie Unix (identyfikatorem jest tzw. *pid – process identifier*). Dojścia są to struktury (typ HANDLE), na których wykonywane są wszystkie podstawowe operacje systemowe. Dojścia (uchwyty) są zwracane przez funkcje tworzące procesy i wątki. Mogą one posłużyć do, na przykład, pobrania kodu zakończenia procesu lub oczekiwania na zakończenie działania programu.

2.3. Podstawowe funkcje systemowe

Do podstawowych funkcji pozwalających operować na procesach, należą stworzenie procesu i jego zakończenie.

Stworzenie procesu: `CreateProcess`

Funkcja ta tworzy nowy proces i jego wątek główny. Nowy proces uruchamia określony plik uruchamialny. Deklaracja jej jest następująca:

```
BOOL CreateProcess(  
    LPCTSTR lpApplicationName,
```

```

    LPTSTR lpCommandLine,
    LPSECURITY_ATTRIBUTES lpProcessAttributes,
    LPSECURITY_ATTRIBUTES lpThreadAttributes,
    BOOL bInheritHandles,
    DWORD dwCreationFlags,
    LPVOID lpEnvironment,
    LPCTSTR lpCurrentDirectory,
    LPSTARTUPINFO lpStartupInfo,
    LPPROCESS_INFORMATION lpProcessInformation
);

```

Parametr `lpApplicationName` określa nazwę pliku, do którego wykonania zostanie powołany nowy proces. Argumentem tego programu będzie ciąg podany w parametrze `lpCommandLine`. Program do jego odczytu może wykorzystać funkcję systemową `GetCommandLine`. Oczywiście pozostają dostępne mechanizmy języka C – parametry funkcji `main`. Parametr `lpCommandLine` może zawierać także nazwę modułu, jeśli `lpApplicationName` przyjmie wartość `NULL`. Kolejne dwa argumenty: `lpProcessAttributes` i `lpThreadAttributes` w systemie Windows 95 są ignorowane. Dotyczą one atrybutów nadawanych procesowi i wątkowi głównemu w momencie startu. Parametr `bInheritHandle` służy do określenia sposobu dziedziczenia dojrzał (uchwyty) systemowych procesu wołającego procedurę `CreateProcess`. Z kolei `dwCreationFlags` specyfikuje parametry utworzenia procesu, np. stworzenie procesu domyślnie uśpionego (*suspended*), typ znaków w bloku środowiska (*Unicode / ANSI*). Parametr ten ponadto określa priorytet nowego procesu. Parametr `lpEnvironment` wskazuje na blok, który zawiera zmienne środowiskowe dla nowego procesu i jeśli ma wartość specjalną `NULL`, oznacza to, że otrzyma on środowisko procesu wywołującego. Parametry `lpCurrentDirectory` oznacza katalog, w którym proces zostanie uruchomiony, a `lpStartupInfo` wskazuje na specjalną strukturę określającą parametry wyświetlenia głównego okna procesu (np. pozycję). Ostatni parametr `lpProcessInformation` pozwala uzyskać przy pomocy specjalnej struktury `PROCESS_INFORMATION` identyfikatory i dojścia do procesu i wątku głównego.

Zakończenie procesu: `ExitProcess`, `TerminateProcess`

```

VOID ExitProcess (
    UINT uExitCode    // kod powrotu wszystkich wątków
);

```

Funkcja `ExitProcess` jest przeznaczona dla procesu, który zamierza zakończyć działanie. Funkcja ta kończy proces i wszystkie jego wątki. Funkcja jednak nie powoduje zamknięcia procesów potomnych. Jest to typowa cecha systemów Windows – brak silnych powiązań procesów dziedzicznych.

```

BOOL TerminateProcess(
    HANDLE hProcess, // dojście do procesu
    UINT uExitCode   // kod powrotu procesu
);

```

Funkcja `TerminateProcess` powoduje bezwarunkowe zakończenie procesu i wszystkich jego wątków, lecz w odróżnieniu od `ExitProcess` może być wołana przez każdy proces. W systemie Windows NT, aby wykonanie się powiodło, proces będący podmiotem działania musi posiadać prawa `PROCESS_TERMINATE`. Podobnie jak i `ExitProcess` nie powoduje zakończenia procesu potomnego.

Wykorzystanie funkcji `TerminateProcess` musi być decyzją uzasadnioną, powoduje ona bowiem nie czyste zakończenie procesu: używane biblioteki DLL nie zostają zwolnione. Otwarte przez proces dołączenia zostają jednak zamknięte, a wszystkie wątki zakończone.

2.4. Priorytety

Funkcje: `GetPriorityClass`, `SetPriorityClass`

```
DWORD GetPriorityClass(
    HANDLE hProcess      // dojdzie do procesu
);

BOOL SetPriorityClass(
    HANDLE hProcess,      // dojdzie do procesu
    DWORD dwPriorityClass // nowa wartosc priorytetu
);
```

Funkcje te służą do pobrania aktualnej wartości priorytetu i ustawienia nowej. Priorytet procesu jest wartością bazową, która służy do obliczania priorytetu rzeczywistych obiektów wykonywalnych – wątków. Priorytety wątków posiadają wartości, które określają relatywną wartość względem właśnie priorytetu procesu.

Wartości priorytetów

Wartościami priorytetów jakimi należy się posługiwać w operacjach dotyczących priorytetów (w tym także `CreateProcess`) są predefiniowane stałe znajdujące się w plikach nagłówkowych o znaczeniu przedstawionym w tabeli 1.

Tabela 0. Wartości priorytetów procesów

priorytet	zastosowanie
<code>REALTIME_PRIORITY_CLASS</code>	procesy posiadające najwyższe wymagania czasowe; może spowodować wyprzedzenie takich istotnych zadań systemowych jak opróżnienie bufora dysku lub myszy
<code>HIGH_PRIORITY_CLASS</code>	proces wykonujący zadania o wysokich wymaganiach czasowych; przykładem jest menedżer zadań, który musi zostać reagować szybko na wezwanie użytkownika
<code>NORMAL_PRIORITY_CLASS</code>	wszystkie procesy nie posiadające specjalnych wymagań czasowych
<code>IDLE_PRIORITY_CLASS</code>	proces, którego wątki są wykonywane tylko w momentach bezczynności systemu; przykładem jest wygaszacz ekranu

2.5. Operacje na procesach

Pobranie aktualnego procesu: `GetCurrentProcess`, `GetCurrentProcessId`

```
HANDLE GetCurrentProcess (VOID);
```

Funkcja `GetCurrentProcess` zwraca tzw. pseudodojście do aktualnego procesu. Pseudodojście posiada właściwość polegającą na tym, że nie ma potrzeby dokonania zamknięcia funkcją `CloseHandle`.

```
DWORD GetCurrentProcessId(VOID);
```

Funkcja `GetCurrentProcessId` zwraca identyfikator procesu. Służy on do identyfikacji procesu w całym systemie i do identyfikacji procesu w komunikacji międzyprocesowej.

Pobranie właściwego dojścia do procesu: `OpenProcess`

```
HANDLE OpenProcess(  
    DWORD dwDesiredAccess,    // flaga dostępu  
    BOOL bInheritHandle,      // flaga dziedziczenia  
    DWORD dwProcessId         // identyfikator procesu  
);
```

Procedura ta pozwala na zamianę identyfikatora procesu na dojście. Dojście jest wykorzystywane do wielu operacji na procesach. Identyfikator z kolei jest wartością opisującą proces w obrębie całego systemu (nie tylko procesu) i może zostać pobrana, np. z systemowej listy aktywnych procesów.

Informacje o zakończeniu procesu: `GetExitCodeProcess`

```
BOOL GetExitCodeProcess(  
    HANDLE hProcess,          // dojście do procesu  
    LPDWORD lpExitCode        // wskaźnik do zmiennej, w której  
                                // zostanie zapisany kod powrotu  
);
```

Funkcja służy do pobrania statusu zakończenia procesu. Może nią być wartość zwrócona przez standardowe funkcje zakończenia procesu (funkcje `ExitProcess` i `TerminateProcess`), zwróconą przez `return` funkcji `main` lub `WinMain` lub wartość powrotu wątku, który spowodował zakończenie procesu. Informację o kodzie powrotu można pobierać tak długo, jak w systemie pozostają nie zamknięte dojścia. Próba odczytania kodu powrotu procesu, który wciąż jeszcze działa powoduje otrzymanie kodu błędu `STILL_ACTIVE`.

3. Wielowątkowość

3.1. Definicja wątku

O ile procesy są elementami współbieżnymi systemu operacyjnego, wątki są elementami procesu. Każdy proces musi się składać z co najmniej jednego wątku. Określa on fakt pracy procesu, zakończenie ostatniego wątku oznacza zakończenie procesu, a kod zakończenia procesu odpowiada kodowi zakończenia tego wątku.

3.2. Stan wątku

Wątek może przebywać w jednym z trzech stanów: wykonywania, czekania i wstrzymania. Tylko w pierwszym przypadku procesor w danej chwili zajmuje się wykonywaniem kodu wątku. W stanie czekania, wątek znajduje się w kolejce wątków czekających na otrzymanie kwantu czasu procesora. Wątek może także znaleźć się w stanie wstrzymania przez rozmyślne działanie programisty, nigdy nie otrzymując czasu procesora. Zależności między poszczególnymi stanami obrazuje rys. 1.

3.3. Podstawowe funkcje systemowe

Stworzenie wątku: `CreateThread`, funkcja wątku

Funkcja `CreateThread` tworzy nowy wątek wykonywany w tej samej przestrzeni adresowej, co proces wołający. Istnieje także funkcja `CreateRemoteThread`, która tworzy wątek należący do innego procesu.

Deklaracja funkcji wygląda następująco:

```
HANDLE CreateThread(  
    LPSECURITY_ATTRIBUTES lpThreadAttributes,  
    DWORD dwStackSize,  
    LPTHREAD_START_ROUTINE lpStartAddress,  
    LPVOID lpParameter,  
    DWORD dwCreationFlags,  
    LPDWORD lpThreadId  
);
```

Pierwszy z parametrów – `lpThreadAttributes` określa atrybuty bezpieczeństwa wątku, lecz działa jedynie w przypadku systemu Windows NT. Kolejny `dwStackSize` pozwala ustawić wielkość stosu nowego wątku w bajtach. Jeśli zostanie podana wartość specjalna zero, to system przydzieli domyślną wielkość stosu. Parametr `lpStartAddress` pozwala określić punkt wejścia wątku, będący zwykle adresem (wskaźnikiem) do funkcji, od której wykonania rozpocznie pracę nowy wątek. Prototyp tej funkcji powinien być w postaci:

```
DWORD WINAPI ThreadFunc( LPVOID );
```

Procedura wejścia wątku zawiera parametr, który pozwala zidentyfikować konkretny wątek w sytuacji, gdy kilku wątkom zostanie przypisana jedna procedura. Parametr, który otrzyma jest podany w funkcji `CreateThread` jako `lpParameter`. Flagi tworzenia wątku dopuszczają w aktualnych wersjach systemu tylko jedną możliwość – stworzenie wątku w trybie uśpienia: **`CREATE_SUSPENDED`**.

Uzyskanie identyfikatora wątku, czyli liczby 32-bitowej jednoznacznie identyfikującej wątek w systemie jest wpisywany przez funkcję do zmiennej wskazywanej przez `lpThreadId`. Dojście do nowego wątku jest zaś zwracany przez wartość funkcji i jego poprawność (czyli wartość różna od **`INVALID_HANDLE_VALUE`**) oznacza pomyślne wykonanie funkcji.

Zakończenie wątku

Zakończenie wątku może zostać wykonywane poprzez opuszczenie funkcji wątku (podanej jako parametr funkcji `CreateThread` lub `CreateRemoteThread`), które w składni języka C ma postać `return n`.

Funkcja `ExitThread` pozwala na zakończenie wątku w dowolnym miejscu jego wykonywania. Deklaracja jej wygląda następująco:

```
VOID ExitThread(  
    DWORD dwExitCode    // kod powrotu  
);
```

Jest to preferowany sposób zakończenia wątku, pozwala systemowi zwolnić wszystkie zasoby wykorzystywane przez niego. Jeśli funkcja wywołana jest przez ostatni wątek procesu, powoduje jego zakończenie, a kod powrotu wątku jest zarazem kodem powrotu procesu.

Zakończenie wątku za pomocą funkcji `TerminateThread` może być zainicjowane przez inny wątek. Pozwala ona przekazać kod powrotu kończącego wątku:

```
BOOL TerminateThread(  
    HANDLE hThread,    // dojście do wątku  
    DWORD dwExitCode  // kod powrotu  
);
```

Wykonanie tej procedury w systemie Windows NT zakończy się sukcesem, jeśli dojście do wątku procesu wołającego posiada prawo **`THREAD_TERMINATE`**.

Jeśli funkcja dotyczy ostatniego wątku procesu, powoduje jego zakończenie, a kod powrotu wątku jest zarazem kodem powrotu procesu.

Wstrzymanie wątku: `SuspendThread`, `Sleep`

Wstrzymanie wątku (*suspend*) wykonuje się za pomocą funkcji `SuspendThread`:

```
DWORD SuspendThread(  
    HANDLE hThread    // dojście do wątku  
);
```

Wartością zwracaną przez funkcję jest wartość licznika sprzed momentu wywołania funkcji. Jeśli funkcja nie powiodła się, zwraca `0xFFFFFFFF`.

Uśpienie procesu (*sleep*) na żądany czas można wykonać wywołując funkcję `Sleep`:

```

VOID Sleep(
    DWORD dwMilliseconds // czas przerwy w milisekundach
);

```

Wznowienie wątku: ResumeThread

```

DWORD ResumeThread(
    HANDLE hThread
);

```

Powoduje zmniejszenie licznika, który osiągając wartość niedodatnią umożliwia wznowienie wątku (p. SuspendThread). Wartością zwracaną przez funkcję jest wartość licznika sprzed momentu wywołania funkcji. Jeśli funkcja nie powiodła się, zwraca 0xFFFFFFFF.

3.4. Priorytety

Funkcje: Get / SetThreadPriority

Funkcja pozwalająca pobrać priorytet wątku:

```

int GetThreadPriority(
    HANDLE hThread // dojście do wątku
);

```

Funkcja służąca do zmiany priorytetu wątku:

```

BOOL SetThreadPriority(
    HANDLE hThread, // dojście do wątku
    int nPriority // wartość nowego priorytetu
);

```

Priorytety wątków mają realizację dwupoziomową. Za rzeczywistą wielkość kwantu czasu przeznaczony dla wątku odpowiada zarazem priorytet procesu jak i wątku.

Wartości priorytetów

Stałe używane do określenia priorytetów wątków wraz z konfrontacją z priorytetem procesów przedstawione są w tabeli 2.

Tabela 2. Wartości priorytetów wątków

wartość	znaczenie
<i>THREAD_PRIORITY_ABOVE_NORMAL</i>	jeden punkt powyżej priorytetu procesu
<i>THREAD_PRIORITY_BELOW_NORMAL</i>	jeden punkt poniżej priorytetu procesu
<i>THREAD_PRIORITY_HIGHEST</i>	dwa punkty powyżej priorytetu procesu
<i>THREAD_PRIORITY_IDLE</i>	w zależności od priorytetu procesu: – czasu rzeczywistego: poziom o wartości 16 pozostałe: poziom o wartości 1
<i>THREAD_PRIORITY_LOWEST</i>	dwa punkty poniżej priorytetu procesu
<i>THREAD_PRIORITY_NORMAL</i>	priorytet procesu

<code>THREAD_PRIORITY_TIME_CRITICAL</code>	w zależności od priorytetu procesu: _ czasu rzeczywistego: poziom o wartości 31 pozostałe: poziom o wartości 15
--	---

Domyślną wartością priorytetu otrzymywaną przez wątek jest normalny.

3.5. Dodatkowe operacje na wątkach

Pobranie aktualnego wątku: `GetCurrentThread`, `GetCurrentThreadId`
`HANDLE GetCurrentThread(VOID);`

Pozwala uzyskać tzw. pseudodojście do wątku.

```
DWORD GetCurrentThreadId(VOID);
```

Funkcja ta pozwala uzyskać identyfikator wątku – liczbę 32-bitową jednoznacznie identyfikującą wątek w systemie i służącą do przekazywania informacji o wątku pomiędzy procesami.

Kod zakończenia wątku: `GetExitCodeThread`

```
BOOL GetExitCodeThread(
    HANDLE hThread,      // dojście do wątku
    LPDWORD lpExitCode  // wskaźnik do zmiennej do zapisu kodu powrotu
);
```

Funkcja służy do pobrania kodu powrotu wątku.

Otrzymaną wartością jest ta, która zostanie podana w funkcji `ExitThread`, `TerminateThread` lub argument `return` głównej funkcji wątku. Jeśli został zakończony proces, wartością jest kod powrotu procesu.

4. Przykład aplikacji wielowątkowej

```
#include <windows.h>
#include <stdio.h>
#include <conio.h>

//-----
#pragma argsused
struct dane_dla_watku // tablica zawiera dane, ktore otrzymaja watki
{
    char nazwa[50];
    int parametr;
} dane[3] = { { "[1]", 5 }, { "[2]", 8 },
            { "[3]", 12 } };

// priorytety watków
int priorytety[3] = { THREAD_PRIORITY_BELOW_NORMAL,
```

```

                                THREAD_PRIORITY_NORMAL,
THREAD_PRIORITY_ABOVE_NORMAL };

HANDLE watki[3];    // dojścia (uchwyty) wątków
                  // deklaracja funkcji wątku
DWORD WINAPI funkcja_watku( void *argumenty );
//-----
int main(int argc, char **argv)
{
    int i;
    DWORD id;        // identyfikator wątku

    clrscr();
    printf( "Uruchomienie programu\n" );

    // tworzenie wątków
    for( i = 0; i < 3; i++ )
    {
        watki[i] = CreateThread(
            NULL,        // atrybuty bezpieczeństwa
            0,          // inicjalna wielkość stosu
            funkcja_watku, // funkcja wątku
            (void *)&dane[i], // dane dla funkcji wątku
            0,          // flagi utworzenia
            &id );

        if( watki[i] != INVALID_HANDLE_VALUE )
        { printf( "Utworzyłem watek %s o identyfikatorze %x\n",
                dane[i].nazwa, id );
          // ustawienie priorytetu
          SetThreadPriority( watki[i], priorytety[i] );
        }
    }

    Sleep( 20000 );    // uśpienie wątku głównego na 20 s

    return 0;
}
//-----
// trzy takie funkcje pracują współbieżnie w programie
DWORD WINAPI funkcja_watku( void *argumenty )
{
    unsigned int licznik = 0;

    // rzutowanie struktury na własny wskaźnik
    struct dane_dla_watku *moje_dane = (struct dane_dla_watku *)argumenty;

    // wyświetlenie informacji o uruchomieniu

```

```
gotoxy( 1, moje_dane->parametr );
printf( "%s", moje_dane->nazwa );

Sleep( 1000 );

// praca, wątki sa terminowane przez zakończenie programu
// - funkcji main
while( 1 )
{
    gotoxy( licznik++ / 5000 + 5, moje_dane->parametr );
    printf( "." );
}
return 0;
}
//
```

Laboratorium Przetwarzania Rozproszonego

Ćwiczenie 5

KOMUNIKACJA MIĘDZYPROCESOWA W SYSTEMIE MS WINDOWS

1. Wstęp

Przedmiotem ćwiczenia są techniki komunikacji międzyprocesorowej stosowane w środowisku systemu Windows: przesyłanie komunikatów, schowek (ang. clipboard) oraz Dynamic Data Exchange.

2. Komunikaty

2.1. Procedura obsługi okna

Architektura środowiska systemu Windows jest zorientowana na sterowanie komunikatami, tzn. Windows oddziałuje na programy poprzez komunikaty. Dokładniej: sformułowanie "Windows wysła komunikat do programu" oznacza, że Windows woła funkcję zdefiniowaną w programie, określaną jako *procedurę obsługi okna* (ang. *window procedure*). Parametry przekazywane do tej funkcji opisują konkretny komunikat.

Każde okno, jakie tworzy program, ma przypisaną funkcję obsługi okna. Ta funkcja może być zdefiniowana albo bezpośrednio w kodzie programu albo bibliotece DLL. Okna tego samego typu (ang. *window class*) mogą używać tej samej *procedury obsługi okna*. Po wywołaniu tejże funkcji, okno programu wykonuje zdefiniowaną przez użytkownika — dla danego typu komunikatu — akcję.

Kiedy program rozpoczyna się wykonywać, wówczas Windows tworzy dla niego kolejkę na komunikaty (ang. *message queue*). Kolejka przechowuje komunikaty przeznaczone dla wszystkich okien jakie program może wykreować. Program zawiera (powinien!) krótki fragment kodu — pętlę komunikatów (ang. *message loop*), której zadaniem jest pobieranie komunikatów z kolejki i przekazywanie ich do odpowiednich procedur obsługi okien. Część komunikatów przesyłana jest bezpośrednio (z pominięciem kolejki) do *procedury obsługi okna*.

¹np. w bibliotece DLL o zawartej w pliku USER.EXE znajduje się funkcja, która przekazuje komunikaty do wszystkich przycisków (ang. *buttons*) znajdujących się we wszystkich programach pracujących pod kontrolą systemu Windows.

2.2. Pętla komunikatów

Program pobiera kolejne komunikaty z kolejki utworzonej dla niego przez Windows poprzez wykonywanie pętli, której kod źródłowy może mieć postać następującą:

```
MSG msg;

while ( GetMessage( &msg, (HWND) NULL, 0 , 0 )
{
    TranslateMessage( &msg);
    DispatchMessage( &msg);
}
return msg.wParam;
```

Funkcja `GetMessage` wykonywana na początku pętli pobiera z kolejki jeden komunikat i umieszcza go w zmiennej `msg`. Pozostałe parametry funkcji spełniają rolę "filtrującą" komunikaty. Drugi parametr `GetMessage` określa dla jakiego okna danej aplikacji ma być przeznaczony pobrany komunikat. Jeśli wartością drugiego parametru jest `NULL` to oznacza, że pobrany ma być komunikat przeznaczony dla dowolnego okna aplikacji. Trzeci i czwarty parametr funkcji określają, że ma być pobrany jedynie komunikat o identyfikatorze z podanego zakresu. Jeśli oba parametry wynoszą 0 to oznacza, że identyfikator komunikatu nie jest istotny.

W przypadku, kiedy pobranym komunikatem jest `WM_QUIT`, wówczas funkcja `GetMessage` zwraca wartość 0. To powoduje, że sterowanie w zamieszczonym powyżej fragmencie kodu zostaje przekazane do pierwszej instrukcji za pętlą. Komunikat `WM_QUIT` oznacza żądanie zakończenia działania przez aplikację — zostaje on wygenerowany, gdy aplikacja wywoła funkcję `PostQuitMessage`.

Funkcja `GetMessage` zwraca wartość różną od 0, gdy pobranym komunikatem nie jest komunikat `WM_QUIT`. Gdy w kolejce nie ma komunikatów, wówczas `GetMessage` przekazuje sterowanie do innej aplikacji, aż do chwili, kiedy jakiś komunikat stanie się dostępny.

Funkcja `TranslateMessage` przekazuje komunikat z powrotem do Windows w celu przetworzenia go w zakresie operacji klawiatury. Jeśli komunikat sygnalizuje wciśnięcia klawisza klawiatury (`WM_KEYDOWN`, `WM_SYSKEYDOWN`²), wówczas funkcja umieszcza w kolejce jeden z czterech następujących komunikatów: `WM_CHAR`, `WM_SYSCHAR`, `WM_DEADCHAR`, `WM_SYSDEADCHAR`. Kod klawisza jest zawarty w polu `wParam` struktury `MSG` opisanej poniżej.

Funkcja `DispatchMessage` wywołuje odpowiednią *procedurę obsługi okna* przekazując jej komunikat.

²jest generowany dla klawiszy mających szczególne znaczenie dla Windows -np. kombinacji z Alt takich jak Alt-Tab przełączające aktywne okno

Komunikat *msg* jest typu MSG zdefiniowanego w nagłówku windows.h:

```
typedef struct tagMSG
{
    HWND          hwnd;
    UINT          message;
    WPARAM        wParam;
    LPARAM        lParam;
    DWORD         time;
    POINT         pt;
} POINT;
} MSG;
```

Znaczenie poszczególnych pól jest następujące:

hwnd identyfikator okna dla którego komunikat jest przeznaczony;
message identyfikator typu komunikatu (typy zdefiniowane są jako WM_... lub EM_...);
wParam 16-bitowy dodatkowy parametr komunikatu; dokładne znaczenie zależy od typu komunikatu;
lParam 32-bitowy dodatkowy parametr komunikatu; dokładne znaczenie zależy od typu komunikatu;
time stempel czasowy; określa moment kiedy komunikat został umieszczony w kolejce;
pt pozycja kursora myszy w chwili umieszczenia komunikatu w kolejce.

Funkcja `DispatchMessage` wywołując *procedurę obsługi okna* o prototypie:

```
long FAR PASCAL WndProc
    (HWND hwnd, WORD message, WORD wParam, LONG lParam)
```

jako parametry przekazuje wartości czterech pierwszych pól struktury komunikatu. W ciele *procedury obsługi okna* programista zwykle umieszcza instrukcję *switch* w celu rozpoznania typu otrzymanego komunikatu, a co za tym idzie — wykonania zaprogramowanej akcji, po której *procedura obsługi okna* powinna zwrócić wartość 0. W przypadku, kiedy odebrany został komunikat, dla którego akcja nie została zdefiniowana, musi być wywołana funkcja `DefWindowProc`, a wartość przez nią zwrócona musi być zwrócona przez *procedurę obsługi okna*. Czasami w wyniku przetwarzania funkcji `DefWindowProc` zostają wygenerowane inne komunikaty. Przykładowo, jeśli użytkownik wybierze przy pomocy myszy bądź klawiatury opcję *Close* z systemowego menu danej aplikacji, wówczas zostanie wygenerowany komunikat `WM_SYSCOMMAND`. *Procedura obsługi okna* przekaże go do `DefWindowProc`, która to z kolei wyśle do aplikacji komunikat `WM_CLOSE`. Tenże komunikat zostanie także przekazany do `DefWindowProc`, która to funkcja tym razem wywoła funkcję `DestroyWindow`. `DestroyWindow` spowoduje wysłanie przez Windows do aplikacji komunikatu `WM_DESTROY`. Ten komunikat powinien być już obsłużony przez *procedurę obsługi okna*, której przykładowy kod zamieszczony został poniżej:

³zwracany przez funkcję *CreateWindow*

```

long FAR PASCAL
WndProc( HWND hwnd, WORD message, WORD wParam, LONG lParam)
{
    HDC          hdc;
    PAINTSTRUCT  ps;
    RECT         rect;

    switch (message)
    {
        case WM_PAINT:
            hdc = BeginPaint( hwnd, &ps);
            GetClientRect( hwnd, &rect);
            DrawText( hdc, "Tekst wycentrowany poziomo i pionowo",
                -1, &rect, DT_SINGLELINE | DT_CENTER | DT_VCENTER);
            EndPaint( hwnd, &ps);
            return (0);
        case WM_DESTROY:
            PostQuitMessage(0); /* generuje WM_QUIT */
            return (0);
        default:
            return ( DefWindowProc (hwnd, message, wParam, lParam) );
    }
}

```

2.3. Komunikaty kolejkowe i niekolejkowane

Komunikaty mogą być przekazywane do programu na dwa sposoby:

- umieszczenie w kolejce, z której program pobiera je funkcją *GetMessage*;
- wywołanie przez Windows *procedury obsługi okna* programu, czyli bezpośrednie otrzymywanie komunikatu z zewnątrz.

Ostatecznie, niezależnie od rodzaju komunikatu i tak trafiają one w to samo miejsce — do *procedury obsługi okna*. Dzięki temu program jest przejrzysty, ponieważ istnieje jeden centralny punkt, gdzie podejmowana jest decyzja o reakcji programu na dany komunikat.

Komunikaty kolejkowe to:

- oddziaływanie użytkownika poprzez urządzenia wejściowe
 - klawiaturę (np. WM_KEYDOWN, WM_CHAR),
 - mysz (np. WM_MOUSEMOVE, WM_RBUTTONDOWN),
- komunikat timer'a (WM_TIMER),
- komunikat o konieczności odrysowania zawartości okna (WM_PAINT),
- komunikat o zakończeniu wykonywania programu (WM_QUIT),

Pozostałe typy komunikatów są niekolejkowane.

Istotną cechą mechanizmu komunikatów w Windows jest to, że obsługa jednego komunikatu nie może być przerwana przez obsługę innego. Jedynie w przypadku kiedy *procedura obsługi okna* woła funkcję, która generuje nowy komunikat, to może być on obsługiwany przez *procedurę obsługi okna* przed powrotem z tejże funkcji. Przykładowo, jeśli z ciała *procedury obsługi okna* wołana jest funkcja *DefWindowProc*, do której przekazuje się

otrzymany komunikat, wówczas ta funkcja może wywołać kolejną instancję *procedury obsługi okna* mimo, że poprzednia instancja nie zakończyła się. Należy mieć to na uwadze definiując rozmiar stosu dla programu⁴.

W przypadku kiedy obsługa komunikatu wymaga informacji dostarczonych przez poprzedni, należy tą informację przekazać poprzez zmienne statyczne zdefiniowane w *procedurze obsługi okna*, bądź poprzez zmienne globalne.

Pętla odbioru komunikatów z kolejki nigdy nie wykonuje się współbieżnie z *procedurą obsługi okna*. Powrót z funkcji *DispatchMessage* następuje dopiero wówczas, gdy zakończy się obsługa komunikatu przekazanego przez tą funkcję do *procedury obsługi okna*.

2.4. Wielozadaniowość w systemie Windows 3.1

System Windows 3.1. nie jest środowiskiem wielozadaniowym w pełnym tego słowa znaczeniu. Klasyczna wielozadaniowość, określana jako wielozadaniowość z wywłaszczaniem, polega na przydzielaniu aktywnym zadaniom/procesom małych odcinków czasu procesora, po wykorzystaniu którego dany proces jest wywłaszczany z zasobu procesora i umieszczany na końcu kolejki procesów oczekujących na kolejny przydział. W Windows stosowana jest wielozadaniowość bez wywłaszczania 3.1 aplikacja jest wykonywana do momentu, aż nie wywoła jednej z funkcji odczytującej zawartość kolejki komunikatów: *GetMessage*, *PeekMessage*, *WaitMessage*. Wówczas, jeśli kolejka jest pusta następuje "przełączenie" na inną aplikację, w której kolejce znajdują się komunikaty. Co więcej, komunikaty WM_TIMER oraz WM_PAINT są traktowane jakby posiadały niski priorytet, co objawia się tym, że Windows mogą odebrać procesor aplikacji wywołującej jedną z trzech wymienionych funkcji jeśli w kolejce znajdują się tylko takie komunikaty.

2.5. Wysyłanie komunikatów przez program użytkownika

Do wysyłania komunikatów bezpośrednio do *window procedure* służy funkcja o prototypie:

```
LRESULT SendMessage( HWND hwnd, UINT message, WPARAM wParam, LPARAM lParam)
```

hwnd identyfikator⁵ okna dla którego komunikat jest przeznaczony; jeśli jest to HWND_BROADCAST wówczas komunikat otrzymają wszystkie okna, także nieaktywne i niewidoczne "bezzańskie" (bez właściciela);
message identyfikator typu komunikatu (typy zdefiniowane jako WM_..., lub EM_...);
wParam 16-bitowy dodatkowy parametr komunikatu; dokładne znaczenie zależy od typu komunikatu;
lParam 32-bitowy dodatkowy parametr komunikatu; dokładne znaczenie zależy od typu komunikatu.

Funkcja zwraca kod wykonania operacji wysłania komunikatu.

Wywołanie powyższej funkcji powoduje wywołanie przez Windows *procedury obsługi okna*, związanej z oknem wskazanym przez *hwnd*, i przekazanie jej czterech parametrów tejże funkcji. Dopiero po zakończeniu przez *procedurę obsługi okna* obsługi tego komunikatu, sterowanie zostaje przekazane do następnej instrukcji kodu znajdującej się powołaniu funkcji

⁴standardowo8k

⁵zwracany przez funkcję *CreateWindow*

SendMessage. Procedura obsługi okna, do której w ten sposób zostaje wysłany komunikat za pomocą *SendMessage*, może:

- być tą samą *procedurą obsługi okna*, która woła *SendMessage*;
- być inną tego typu procedurą w tym samym programie,
- znajdować się w innej aplikacji.

Przykładowo jeśli okno programu posiada pionowy pasek (ang. scroll bar), to przewijanie o stronami można wykonywać także za pomocą klawiatury w następujący sposób:

```
/* window procedure */
switch (message)
{
    case WM_KEYDOWN:                /* Wciśnięto klawisz */
        switch (wParam)
        {
            case VK_PRIOR:          /* klawisz PageUp */
                Send Message( hwnd, WM_VSCROLL, SB_PAGEUP, 0L);
                break;

            case VK_NEXT: /* klawisz PageDown */
                Send Message( hwnd, WM_VSCROLL, SB_PAGEDOWN, 0L);
                break;
        }

        return (0);

    case WM_SCROLL:                /* Kliknięcie na pionowym "scroll bar"
                                   lub przesunięcie wskaźnika aktualnej
                                   pozycji */
        switch (wParam)
        {
            case SB_PAGEUP:
                /* Wykonanie akcji przewinięcia w tył okna o cały ekran */
                break;

            case SB_PAGEDOWN:
                /* Wykonanie akcji przewinięcia w przód okna o cały ekran */
                break;

            case . . . .
        }

        return (0);

    case . . . .
}
```

Uwaga: nie wolno wołać bezpośrednio *procedury obsługi okna*! Wynik takiej operacji nie daje się przewidzieć — może ona spowodować nawet upadek systemu.

Funkcją umieszczającą komunikaty w kolejce jest funkcja o prototypie:

```
LRESULT PostMessage ( HWND hwnd, UINT message,
                     WPARAM wParam, LPARAM lParam);
```

Sterowanie powraca z powyższej funkcji natychmiast po umieszczeniu komunikatu w kolejce. Jeśli funkcja zwróci wartość 0, to oznacza to (najczęściej), że kolejka jest przepełniona i nie

można w niej umieścić komunikatu. Dzieje się tak wówczas, gdy przez pewien okres czasu aplikacja wysyłała do kolejki komunikaty, jednocześnie nie umożliwiając ich odbioru. Funkcja *PostMessage* nie powinna być używana do przesyłania komunikatów sterujących, które powinny być "natychmiast" obsłużone.

2.6. Funkcja *PeekMessage*

Funkcja *GetMessage* zawsze⁶ usuwa z kolejki zwracany komunikat. Rozszerzeniem jej możliwości jest funkcja *PeekMessage* o pięciu argumentach. Pierwsze cztery są analogiczne do parametrów *GetMessage*, piąty zaś jest znacznikiem mogącym przyjmować następujące wartości:

- `PM_REMOVE` — oznacza, że pobrany z kolejki komunikat ma być usunięty (podobnie jak *GetMessage*),
- `PM_NONREMOVE` — oznacza, że pobrany komunikat nie będzie usunięty z kolejki.

W odróżnieniu od *GetMessage* powrót z funkcji *PeekMessage* następuje niezwłocznie, nawet jeśli w kolejce nie było żądanego komunikatu — *PeekMessage* zwraca wówczas wartość `FALSE`. Jeśli pobrano komunikat z kolejki, to *PeekMessage* zwraca wartość `TRUE`. Dzięki temu można, np. skonstruować taką aplikację⁷, która będzie wykonywać akcje zależne od zdefiniowanych komunikatów, zaś w przypadku kiedy kolejka komunikatów będzie pusta wykonywać działania "w tle", np. rysować coraz to inne tło:

```
while (TRUE)
{
    if (PeekMessage( &msg, (HWND) NULL, 0, 0, PM_REMOVE) == TRUE)
    {
        if (msg.message == WM_QUIT)
            break;
        TranslateMessage( &msg);
        DispatchMessage( &msg);
    }
    else
    {
        DrawNewBackground( hwnd);
    }
}
return msg.wParam;
```

Jeśli w tym samym czasie dwie lub więcej aplikacji używa funkcji *PeekMessage*, wówczas Windows kolejno oddaje sterowanie każdej z tych aplikacji (algorytm *round-robin*).

Jedynym komunikatem którego nie można usunąć (po pobraniu) z kolejki ani funkcją *GetMessage* ani *PeekMessage* jest komunikat `WM_PAINT`. Pozostaje on w kolejce dopóki aplikacja:

- nie sprawdzi stanu poprawności obszaru okna klienta (funkcje *ValidateRect* oraz *ValidateRgn*), lub
- nie wywoła funkcji rozpoczynających i kończących rysowanie w oknie (para *BeginPaint* i *EndPaint*).

Jeśli fragment kodu oczyszczający kolejkę komunikatów z wszelkiej zawartości wyglądałby następująco:

⁶wyjatek: `WM_PAINT`

⁷m.in. *Print Manager* wykorzystuje opisaną technikę do drukowania na drukarce lub ploterze

```
while (PeekMessage( &msg, (HWND) NULL, 0 , 0, PM_REMOVE) == TRUE);
```

wówczas w przypadku pojawienia się w kolejce komunikatu WM_PAINT, pętla stałaby się pętlą nieskończoną.

Kolejka komunikatów powinna być pusta przed wywołaniem bezparametrowej, nie zwracającej żadnej wartości, funkcji *WaitMessage*. Jej wywołanie powoduje oddanie sterowania innym aplikacjom (zawieszenie działania aplikacji wywołującej), aż do momentu kiedy w kolejce aplikacji, która wywołała *WaitMessage*, zostanie umieszczony jakikolwiek komunikat.

3. Schowek

Schowek (ang. clipboard)⁸ jest to mechanizm pozwalający na przesyłanie danych z jednego programu do drugiego. Jego podstawową zaletą jest prostota: korzystanie ze schowka umożliwia kilka tylko funkcji znajdujących się w okienkowym module USER.

Wiele programów posiada menu Edit zawierające takie opcje jak Wytnij, Kopiuj i Wklej (ang. Cut, Copy, Paste). Kiedy użytkownik wybierze opcję Wytnij lub Kopiuj, wówczas program przesyła dane z programu do schowka. Dane te są w określonym formacie: jako tekst, jako mapa bitowa lub jako metaplik (ang. *metafile*). Kiedy użytkownik wybierze opcję Wklej, wówczas program sprawdza, czy schowek zawiera dane w formacie akceptowalnym przez ten program i — w przypadku gdy format jest odpowiedni — przesyła dane ze schowka do programu.

3.1. Standardowe formaty danych przechowywanych w schowku

CF_TEXT — łańcuch znaków ASCII zawierający #13 i #10 na końcu każdej linii; program, chcąc przekazać dane tego formatu do schowka, umieszcza je w bloku pamięci globalnej, przekazuje dla schowka uchwyt do bloku i od tego momentu blok nie należy już do programu (m.in. nie może zwalniać tego bloku pamięci !);

CF_BITMAP — mapa bitowa zgodna z Windows 2; przekazuje się uchwyt,

CF_METAFILE — grafika w formacie metapliku z dodatkowymi informacjami w strukturze typu METAFILEPICT; przekazywany jest uchwyt do bloku pamięci globalnej zawierającego strukturę METAFILEPICT:

```
typedef struct tagMETAFILEPICT {
    int    mm;           /* tryb odwzorowania obrazu */
    int    xExt;         /* szerokość obrazu */
    int    yExt;         /* wysokość obrazu */
    HMETAFILE hMF;      /* uchwyt do metapliku */
} METAFILEPICT;
```

po przesłaniu do schowka, program nie powinien odwoływać się do pamięci zajmowanej przez strukturę METAFILEPICT i przez metaplik;

CF_SYLK — globalny blok danych w formacie *Symbolick Link*, format używany m.in. przez programy firmy Microsoft takie jak Excel, Multiplan, Chart; znaki ASCII,

⁸nie należy utożsamiać programem CLIPBOARD znajdującym się w grupie Main, który umożliwia jedynie podgląd aktualnej zawartości Clipboard'u (patrz punkt 3.5)

⁹ xExt i yExt określają rozmiar prostokąta zawierającego obraz we wszystkich trybach odwzorowania prócz MM_ISOTROPIC i MM_ANISOTROPIC. Wymiary nie są w bitach, a w jednostkach odpowiednich dla danego trybu

każda linia kończy się znakami #13 i #10, znak NULL na końcu linii nie jest wymagany bo format określa koniec danych;

CF_DIF — globalny blok danych w formacie *Data Interchange Format*, używany przez programy firmy Lotus; zawiera znaki ASCII z #13 i #10 na końcu każdej linii, znak NULL na końcu linii nie jest wymagany;

CF_TIFF — globalny blok danych w formacie *Tag Image File Format*; opisuje mapę bitową;

CF_OEMTEXT — podobnie jak CF_TEXT, różnica: używa zbioru znaków OEM;

CF_DIB — globalny blok danych rozpoczynający się od struktury BITMAPINFO i zawierający mapę bitową;

CF_PALETTE — uchwyt do palety kolorów, używa się w połączeniu z CF_DIB w celu określenia palety kolorów użytych przez tę mapę bitową;

Ponadto używane są formaty CF_PENDATA, CF_RIFF, CF_WAVE, które nie będą tu omawiane.

3.2. Przesyłanie tekstu do schowka

Niech *pStr* będzie wskaźnikiem na łańcuch znaków tekstu, zaś *wLen* długością łańcucha (nie licząc znaku NULL). Kolejne kroki w celu przesłania tekstu do schowka powinny być następujące:

1. umieszczenie tekstu w bloku pamięci globalnej:
 - a) przydzielenie przemieszczalnego¹⁰ bloku pamięci globalnej:
`hGIMem = GlobalAlloc(GHND, (DWORD) wLen + 1);`
 - b) zablokowanie dostępu do bloku (uniemożliwienie przesunięcia bloku w inne miejsce pamięci oraz jego likwidacji¹¹) i pobranie dalekiego wskaźnika do niego:
`lpGIMem = GlobalLock(hGIMem);`
 - c) kopiowanie łańcucha znaków do bloku pamięci (jeśli pamięć przydzielona została przy użyciu znacznika GHND, to została inicjalnie wypełniona zerami, stąd kopiowanie znaku NULL nie jest potrzebne):
`for (i = 0; i < wLen; *lpGIMem++ = *pStr && i++);`
 - d) odblokowanie dostępu do bloku
`GlobalUnlock(hGIMem);`
2. otwarcie schowka
`OpenClipboard(hwnd);`
3. wyczyszczenie z dotychczasowej zawartości:
`EmptyClipboard ();`
4. przekazanie uchwytu bloku globalnej (!) pamięci do schowka z równoczesnym wyspecyfikowaniem formatu danych (CF_....) przekazywanych w bloku
`SetClipboardData(CF_TEXT, hGIMem);`
5. zamknięcie schowka:
`CloseClipboard();`

UWAGI:

- Wszystkie operacje na schowku, począwszy od otwarcia, aż do zamknięcia muszą zostać wykonane podczas obsługi pojedynczego komunikatu. Nie wolno ani kończyć obsługi

¹⁰`#define GHND (GMEM_MOVABLE | GMEM_ZEROINIT)`

¹¹chyba, że wywołana zostanie funkcja `GlobalReAlloc`

komunikatu (opuszczać *procedury obsługi okna*) zostawiając otwarty schowek, ani przekazywać sterowania do innego programu np. poprzezwołanie *SendMessage* bądź *PeekMessage*.

- Nie wolno przekazywać uchwytu do zablokowanego bloku pamięci.
- Po wywołaniu *SetClipboardData* nie wolno odwoływać się do przekazanego bloku pamięci (wyjątkowo można to robić poprzez zwrócony przez tę funkcję uchwyt, przed zamknięciem schowka — jednakże w chwili wywołania *CloseClipboard* blok pamięci musi być odblokowany).

3.3. Pobieranie tekstu ze schowka

1. sprawdzenie, czy schowek zawiera dane w pożądanym formacie (poniższa funkcja zwraca TRUE jeśli schowek zawiera dane wyspecyfikowanego formatu):

```
bAvail = IsClipboardFormatAvailable( CF_TEXT);
```

2. otwarcie schowka:

```
OpenClipboard( hwnd);
```

3. pobranie uchwytu do bloku pamięci globalnej zawierającego tekst; uchwyt ten należy do schowka, stąd można się nim posługiwać jedynie do wywołania funkcji *CloseClipboard*, jednak nie można ani zwolnić bloku, ani zmienić jego zawartości:

```
hCbMem = GetClipboardData( CF_TEXT);
```

UWAGA: jeśli schowek nie zawiera danych wyspecyfikowanego formatu to powyższa funkcja zwróci wartość NULL — należy wówczas zamknąć schowek. Powyższej funkcji można używać w charakterze alternatywnego (zamiast p. 1) sposobu sprawdzania, czy schowek zawiera dane odpowiedniego formatu.

4. skopiowanie danych ze schowka ; jeden z możliwych sposobów opisano poniżej:

- a) przydzielenie bloku pamięci globalnej o wielkości identycznej jak przechowywany w schowku:

```
hProgMem = GlobalAlloc( GHND, GlobalSize( hCbMem));
```

- b) (jeśli *hProgMem* nie jest NULL) zablokowanie obu obszarów pamięci i pobranie wskaźników do nich:

```
lpCbMem = GlobalLock( hCbMem);
```

```
lpProgMem = GlobalLock( hProgMem);
```

- c) skopiowanie łańcucha znaków:

```
lpstrcpy( lpProgMem, lpCbMem);
```

- d) odblokowanie obu obszarów pamięci:

```
GlobalUnlock( hCbMem);
```

```
GlobalUnlock( hProgMem);
```

5. zamknięcie schowka:

```
CloseClipboard();
```

Od tego momentu można używać uchwytu *hProgMem* do bloku pamięci w którym przechowywana jest kopia (chwilowej) zawartości schowka.

3.4. Wszystko w jednym . . .

Jeśli dane muszą być umieszczone w schowku, to po jego otwarciu musi być usunięta jego dotychczasowa zawartość (*EmptyClipboard*). Nie jest możliwe umieszczanie wprost

dodatkowych danych tego samego formatu, np. dodatkowej linijki tekstu do tekstu znajdującego się uprzednio w schowku. Jednakże schowek umożliwia przechowywanie danych w różnych formatach (po jednym w każdym), np. można łańcuch tekstu nanieść na mapę bitową oraz zapisać w metapliku, a następnie dokonać przesłania wszystkich trzech bloków pamięci do schowka:

```
OpenClipboard( hwnd);
EmptyClipboard();
SetClipboardData(CF_TEXT, hGIText);
SetClipboardData(CF_BITMAP, hGIBM);
SetClipboardData(CF_METAFILEPICT, hGIMFP);
CloseClipboard();
```

Wywołanie funkcji *EmptyClipboard* usuwa jednocześnie dane wszystkich formatów.

Informację o liczbie formatów danych przechowywanych w schowku w danej chwili można uzyskać wywołując bezparametrową funkcję *CountClipboardFormats*. Natomiast listę wszystkich formatów danych przechowywanych aktualnie w schowku, można uzyskać wywołując cyklicznie funkcję *EnumClipboardFormats*. Funkcja ta jako argument przyjmuje typ formatu (CF_...), zwracając także typ — tyle, że kolejny na liście. Jeśli argumentem funkcji jest zero wówczas zwraca ona pierwszy typ formatu z listy. Jeśli funkcja zwróci wartość zero oznacza to, że argument funkcji był ostatnim typem formatu z listy (lub schowek nie został otwarty!). Oto przykładowy fragment kodu umieszczający w tablicy wszystkie typy formatów danych przechowywanych w schowku:

```
int          wFrm, i = 0;
WORD        tab[TAB_SIZE];

OpenClipboard( hwnd);
wFrm = 0;

do {
    wFrm = EnumClipboardFormats(wFrm);
} while ( tab[i++] = wFrm );

CloseClipboard();
```

3.5. Opóźnione umieszczanie danych

Często zdarza się, że dane umieszczane w schowku nie są stamtąd pobierane przez żaden program. Jeśli takie dane zajmują duży obszar pamięci, to przydzielanie bloku pamięci w celu wykonania kopii tychże danych jest marnotrawstwem zasobów. Aby uniknąć zaśmiecania pamięci można zastosować technikę zabezpieczającą przed redundancją danych.

Zamiast przekazywać uchwyt do bloku pamięci danych, można funkcję *SetClipboardData* wywołać (dla każdego formatu oddzielnie) z pierwszym argumentem równym NULL. Należy jednak zapewnić obsługę trzech następujących komunikatów, które do takiej aplikacji może wysłać Windows:

WM_RENDERFORMAT

komunikat wysyłany w momencie gdy inny program wywoła funkcję *GetClipboardData*, a Windows sprawdziło, że dla żądanego formatu (przekazanego jako 16-bitowy parametr) uchwyt ma wartość NULL; aplikacja po otrzymaniu komunikatu musi bez otwierania (!) i bez czyszczenia schowka (!) zająć blok pamięci globalnej, umieścić tam dane, a następnie

wywołać *SetClipboardData* z wyspecyfikowanym uchwytem do bloku w celu rzeczywistego umieszczenia danych w schowku;

WM_DESTROYCLIPBOARD

komunikat wysyłany w momencie gdy inny program wywoła funkcję *EmptyClipboard*; aplikacja może już nie przechowywać dodatkowej informacji pomocnej przy przesyłaniu danych do schowka (jeśli taka informacja byłaby wogóle potrzebna);

WM_RENDERALLFORMATS

komunikat wysyłany wówczas, gdy w schowku nadal znajduje się (dla co najmniej jednego formatu) NULL zamiast uchwytu do danych, a aplikacja która tą wartość umieściła kończy swoje działanie; aplikacja powinna wówczas otworzyć schowek, wyczyścić go, zająć na potrzeby każdego potrzebnego formatu po bloku¹² pamięci globalnej, umieścić tam dane, a następnie wywołać *SetClipboardData* dla każdego żądanego formatu oraz zamknąć schowek.

3.6. Prywatne formaty danych

Standardowe formaty danych używa się przede wszystkim do wymiany danych pomiędzy różnymi aplikacjami. Ale z tego powodu, że schowek ma umożliwiać wymianę danych także pomiędzy różnymi instancjami tej samej aplikacji, aplikacje mogą umieszczać w Clipboard'zie dane swoich prywatnych formatów (np. oprócz łańcucha tekstu także krój i wielkość czcionki oraz informację formatującą).

Aplikacja może używać standardowego formatu, ale dane mają wówczas znaczenie zrozumiałe tylko dla danej rodziny aplikacji. W wywołaniu funkcji *SetClipboardData* bądź *GetClipboardData* możliwe jest użycie stałych *CF_DSPTEXT*, *CF_DSPBITMAP* bądź *CF_DSPMETAFILEPICT*. Program CLIPBOARD może dane tego typu wyświetlać odpowiednio jako tekst, mapę bitową bądź metaplik, ale inna aplikacja nie będzie mogła pobrać danych z Clipboard'u używając stałych *CF_TEXT*, *CF_BITMAP* bądź *CF_METAFILEPICT*. Jednakże aby mieć pewność, że dane w schowku umieściła inna instancja tej samej aplikacji należy wywołać następujące funkcje:

```
hwndCLOwn = GetClipboardOwner(); /* kto ostatni umieścił dane w Cb ? */  
GetClassName(hwndCLOwn, &szClassname, 16); /* char szClassName[16]; */
```

Nazwa klasy aplikacji sprawdzającej jest identyczna z nazwą aplikacji która ostatnio umieściła dane w Clipboard'zie wtedy, gdy są to dwie instancje tej samej aplikacji.

Drugi sposób użycia prywatnego formatu opiera się na wykorzystaniu flagi *CF_OWNERDISPLAY*. Jeśli aplikacja wywoła funkcję *SetClipboardData* w następujący sposób:

```
SetClipboardData(CF_OWNERDISPLAY, NULL);
```

to wówczas przejmuje kontrolę nad wyświetlaniem zawartości schowka w programach typu *Clipboard Viewer* (patrz punkt 3.7). Ponadto wartość NULL zamiast uchwytu do bloku pamięci oznacza, że program będzie obsługiwać komunikaty opisane w punkcie 3.5.

¹²na potrzeby niektórych formatów więcej niż jeden

Trzeci sposób użycia prywatnego formatu danych opiera się na rejestrowaniu przez aplikację umieszczającą dane w schowku unikalnej nazwy formatu:

```
wFrmtId = RegisterClipboardFormat( lpszFrmtName);
```

gdzie *lpszFRmtName* jest wskaźnikiem na łańcuch znaków ASCII zakończony NULL. Wartość zwrócona przez w/w funkcję jest z zakresu od 0xC000 do 0xFFFF, i należy jej używać przy wywołaniu funkcji *SetClipboardData* oraz *GetClipboardData* jako identyfikatora formatu danych. Aby program typu *Clipboard Viewer* mógł wyświetlić dane, muszą być one kopiowane także w jednym ze standardowych formatów (dzięki czemu program nie znający prywatnego formatu będzie mógł skopiować dane zawierające prawdopodobnie mniej informacji, np. mapę bitową zamiast grafiki wektorowej). Aby dana aplikacja mogła poznać nazwę zarejestrowanego prywatnego formatu, musi wywołać następującą funkcję:

```
GetClipboardFormatName( wFrmtId, lpszBuffer, nBufSize);
```

która powoduje, że maksymalnie *nBufSize* początkowych znaków nazwy formatu o identyfikatorze *wFrmtId* zostanie skopiowanych do bufora wskazywanego przez wskaźnik *lpszBuffer*.

3.7. Program *Clipboard Viewer*

Clipboard viewer (w skrócie: CbV) to program który jest powiadamiany o wszelkich zmianach zawartości schowka. Przykładem takiego programu jest program CLIPBOARD znajdujący się w grupie Main. Jednak można stworzyć własny program tego typu — należy jedynie ściśle przestrzegać zasad opisanych w kolejnych punktach. Niestosowanie się do tych zasad może zakłócić działanie także innych programów typu CbV.

3.7.1. Łańcuch programów typu *Clipboard Viewer*

Wszystkie aktualnie wykonujące się programy CbV muszą być połączone w jeden łańcuch (jednokierunkową listę). Odpowiedzialność za utrzymywanie tego łańcucha jest scedowana na poszczególne jego elementy -czyli na programy CbV. Windows przechowują jedynie identyfikator¹³ pierwszego elementu łańcucha nazywanego *current clipboard viewer*. Wszystkie elementy łańcucha przechowują identyfikator swojego następnika.

3.7.2. Rejestracja nowego *Clipboard Viewer*

Do "rejestracji" nowego CbV służy funkcja *SetClipboardViewer*, której jedynym parametrem jest identyfikator rejestrującej się aplikacji. Windows zapamiętują identyfikator nowego CbV co jest równoznaczne z umieszczeniem go na początku łańcucha. Do nowego "bieżącego CbV" przekazują natomiast identyfikator (wartość zwracana przez funkcję *SetClipboardViewer*) dotychczasowego "bieżącego CbV", który zostaje "zepchnięty" na drugą pozycję w łańcuchu. Jeśli rejestrująca się aplikacja CbV jest jedyną w łańcuchu, wówczas *SetClipboardViewer* zwraca wartość NULL:

```
static HWND hwndNxtVwr;
```

¹³zwracago bezparametrowafunkcja *GetClipboardViewer*

```

/* zapamiętany identyfikator następnika nie może być utracony
...
switch (message)
{
    case WM_CREATE:
        hwndNxtVwr = SetClipboardViewer( hwnd);
        ...
}
*/

```

3.7.3. Uaktualnianie zawartości okna

Po każdej zmianie zawartości schowka, system Windows wysyła do pierwszego CbV w łańcuchu komunikat WM_DRAWCLIPBOARD. Po otrzymaniu takiego komunikatu "bieżący CbV" powinien przesłać go do aplikacji będącej następną w łańcuchu itd., aż wszystkie aplikacje typu CbV zostaną powiadomione. Z kolei poszczególne aplikacje typu CbV powinny uaktualnić zawartość swojego okna np. wywołując funkcję *InvalidateRect*, a następnie w obsłudze komunikatu WM_PAINT odczytać aktualną zawartość schowka (używając funkcji *OpenClipboard*, *GetClipboard* oraz *CloseClipboard*), po czym umieścić ją w oknie swojej aplikacji:

```

switch (message)
{
    ...
    case WM_CLIPBOARD:
        if (hwndNxtVwr != NULL)
            /* jeśli nie jestem ostatni w łańcuchu to muszę powiadomić
            następnego CbV */
            {
                SendMessage( hwndNxtVwr, message, wParam, lParam);
            }
        InvalidateRect( hwnd, NULL, TRUE);          /* wygeneruje WM_PAINT */
        return (0);

    case WM_PAINT:
        hdc = BeginPaint( hwnd, &ps);
        GetClientRect( hwnd, &Rect);
        OpenClipboard( hwnd);
        hMem = GetClipboardData( ... );
        if (hMem != NULL)
            {
                /* uaktualnij okno aplikacji na podstawie zawartości obszaru
                pamięci wskazywanego przez hMem */
                ...
            }
        CloseClipboard();
        EndPaint( hwnd, &ps);
        return (0);
    ...
}

```

3.7.4. Usuwanie z łańcucha

Kiedy aplikacja nie chce dalej być elementem łańcucha, musi wywołać funkcję *ChangeClipboardChain*, której pierwszym argumentem jest identyfikator aplikacji wywołującej funkcję, zaś drugim — identyfikator następnego elementu łańcucha. Funkcja ta musi być wywołana jeśli aplikacja kończy działanie będąc jeszcze obecną w łańcuchu:

```
switch (message)
{
    case WM_DESTROY:
        ChangeClipboardChain( hwnd, hwndNxtVwr);
        PostQuitMessage (0);
        return (0);
    ...
}
```

Po wywołaniu funkcji *ChangeClipboardChain* *Windows* wysyłają do "bieżącego CbV" komunikat *WM_CHANGECHAIN*. Jako parametr 16-bitowy (*wParam*) przekazują identyfikator aplikacji usuwającej się z łańcucha (kopiują pierwszy argument funkcji *ChangeClipboardChain*). Natomiast mniej znaczące słowo parametru 32-bitowego (*lParam*) zawiera identyfikator aplikacji następnej w łańcuchu (system *Windows* kopiuje drugi argument funkcji *ChangeClipboardChain*) po aplikacji usuwającej się z niego.

"Bieżący CbV" oraz następne elementy łańcucha muszą przekazać ten komunikat dalej "wzdłuż" łańcucha, aż do aplikacji będącej poprzednikiem aplikacji usuwającej się. Aplikacja ta zapamiętuje identyfikator swojego nowego następnika, dzięki czemu integralność łańcucha zostaje zachowana:

```
switch (message)
{
    case WM_CHANGECHAIN:
        if (wParam == hwndNxtVwr) /* jestem poprzednikiem usuwającego się ? */
        {
            hwndNxtVwr = LOWORD( lParam); /* handle nowego następnika */
        }
        else
        {
            if (hwndNxtVwr != NULL) /* jeśli nie jestem ostatni w łańcuchu to */ /*
            { /* muszę powiadomić mojego następnika */ /*
                SendMessage( hwndNxtVwr, message, wParam, lParam);
            }
        }
        return (0);
    ...
}
```

4. Mechanizm DDE Dynamic Data Exchange

DDE (ang. Dynamic Data Exchange) jest mechanizmem komunikacji międzyprocesowej, opierający się o wymianę komunikatów wbudowanych w system. Komunikacja zachodzi w ramach "konwersacji" pomiędzy parą procesów, z których jeden jest dostarczycielem informacji (serwer), zaś drugi odbiorcą (klient).

"Konwersację" rozpoczyna proces klienta DDE, poprzez wysłanie komunikatu rozgłoszeniowego (ang. broadcast message) *WM_DDE_INITIATE* do wszystkich aktualnie

wykonujących się aplikacji. Komunikat ten określa typ danych jakie klient chce uzyskać. Jeśli proces jakiegokolwiek serwera DDE posiada pożądany przez klienta typ danych, to może on wysłać komunikat-odpowiedź do procesu klienta co oznacza nawiązanie połączenia.

Nie ma specjalnych ograniczeń na liczbę równocześnie prowadzonych konwersacji, tzn. dana aplikacja może być równocześnie klientem dla jednej konwersacji i serwerem dla innej, serwer może dostarczać dane dla wielu klientów, klient może otrzymywać dane od wielu serwerów. Wymaga to jedynie prowadzenia oddzielnych konwersacji, zazwyczaj aplikacja używająca mechanizmu DDE, tworzy ukryte okno potomka (ang. child window) na potrzeby każdej z prowadzonych przez siebie konwersacji (takie okno jest kreowane zarówno po stronie klienta jak i serwera).

Twórca serwera DDE musi zadbać, aby konstruktorzy klientów DDE mających korzystać z danych udostępnianych przez dany serwer, wiedzieli jak identyfikować udostępniane dane, tzn. twórca serwera powinien, np. opublikować odpowiednią specyfikację.

Mimo, że istnieją trzy zdefiniowane typy konwersacji, twórca programów komunikujących się ze sobą, może zdefiniować własny protokół komunikacyjny. Jednakże musi być świadomy tego, że kolejne wersje środowiska Windows mogą nie wspierać żadnej formy komunikacji międzyprocesowej poza DDE.

4.1. Identyfikacja typu danych

Identyfikacja typu danych potrzebnych klientowi następuje na podstawie trzech łańcuchów znakowych:

- nazwy aplikacji serwera — każdy serwer DDE ma tylko jedną nazwę — nazwę programu;
- tematu (ang. topic) — każdy serwer DDE dostarcza dane dotyczące przynajmniej jednego tematu;
- elementu (ang. item) — w obrębie danego tematu może występować wiele elementów.

Przykładowo arkusz kalkulacyjny Excel może być klientem DDE. Aby otrzymać konkretne dane od serwera DDE należy umieścić w danej komórce arkusza następujące wyrażenie:

=nazwa_aplikacji_serwera | temat_konwersacji ! element_danych

4.2. Typy konwersacji

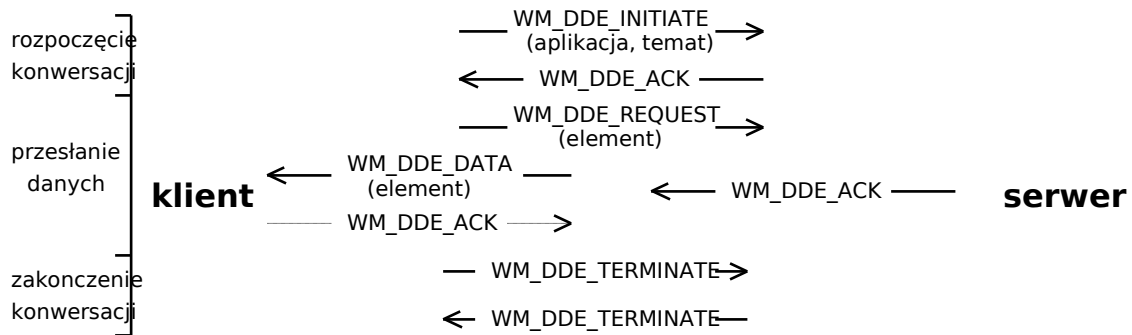
Wszystkie trzy typy konwersacji rozpoczynają się w ten sam sposób: klient DDE wysyła komunikat rozgłoszeniowy WM_DDE_INITIATE, zawierający nazwę aplikacji oraz temat konwersacji (mogą one być nieokreślone; NULL oznacza, że konwersacja może być nawiązana z dowolną aplikacją i/lub dotyczy dowolnego tematu). Określona aplikacja serwera, która może prowadzić konwersację na wyspecyfikowany temat, wysyła w odpowiedzi do klienta komunikat WM_DDE_ACK¹⁴. Od tego momentu następuje wymiana danych zgodnie z jednym z opisanych poniżej typów konwersacji.

Zakończenie konwersacji ma miejsce po wysłaniu, przez którąkolwiek ze stron (!), komunikatu WM_DDE_TERMINATE i otrzymaniu identycznego komunikatu jako potwierdzenia od drugiej strony.

¹⁴acknowledge- potwierdzenie

4.2.1. Konwersacja typu *Cold Link*

Po odebraniu komunikatu WM_DDE_ACK klient DDE wysyła komunikat WM_DDE_REQUEST specyfikując element konwersacji. Jeśli serwer DDE dysponuje odpowiednimi danymi, to wysyła komunikat WM_DDE_DATA z danymi (np. uchwyt do danych), po czym klient może potwierdzić odbiór danych wysłaniem komunikatu WM_DDE_ACK (czyni to, jeśli komunikat WM_DDE_DATA zawierał odpowiednio ustawiony znacznik). Jeśli natomiast serwer nie dysponuje odpowiednimi danymi, wówczas wysyła komunikat WM_DDE_ACK. Klient może kontynuować konwersację wysyłając kolejne komunikaty WM_DDE_REQUEST dotyczące nie koniecznie tego samego elementu.

Konwersacja typu *Cold Link*

Konwersacja tego typu ma następującą wadę: klient nie jest powiadamiany o zmianach wartości danych, i przetwarza dane które są nieaktualne, aż do momentu, kiedy zażąda kolejnego dostarczenia określonych danych. Konwersacja typu *Hot Link* nie jest obciążona wspomnianą wadą.

4.2.2. Konwersacja typu *Hot Link*

Klient po nawiązaniu połączenia z serwerem, wysyła komunikat WM_DDE_ADVISE specyfikując element konwersacji. W zależności od tego, czy serwer dysponuje danymi na pożądanym temacie, odpowiada komunikatem WM_DDE_ACK o parametrze oznaczającym albo pozytywną odpowiedź, albo negatywną. Jeśli serwer wysłał pozytywny potwierdzenie gotowości, wówczas zostaje zobligowany do każdorazowego powiadamiania aplikacji o zmianach danych wyspecyfikowanego elementu. Czyni to wysyłając komunikat WM_DDE_DATA zawierający aktualne dane. Klient, w zależności od ustawienia flagi w otrzymanym komunikacie, potwierdza lub nie odbiór danych wysyłając komunikat WM_DDE_ACK.

W chwili, kiedy klient nie chce być już powiadamiany o zmianach określonych danych, wysyła komunikat WM_DDE_UNADVISE specyfikując element konwersacji. Następnie otrzymuje od serwera potwierdzenie -komunikat WM_DDE_ACK.

Komunikaty *Hot Link* mogą być przeplatane komunikatami *Cold Link* przesyłanymi w ramach tej samej konwersacji, tzn. klient może wysyłać żądania WM_DDE_REQUEST dotyczące jednych elementów, zaś WM_DDE_ADVISE dotyczące innych elementów.

4.2.3. Konwersacja typu *Warm Link*

Ten typ konwersacji jest połączeniem obu wcześniej opisanych. Po rozpoczęciu konwersacji, klient (podobnie jak dla *Hot Link*) wysyła WM_DDE_ADVISE specyfikując element konwersacji. Serwer wysyła wówczas pozytywne lub negatywne potwierdzenie gotowości dostarczania danych (komunikat WM_DDE_ACK).

Jednakże, w przypadku kiedy serwer wysłał pozytywne potwierdzenie dostarczania określonego elementu danych, dalsze postępowanie warunkuje ustawienie flagi (lub jej brak) w komunikacie WM_DDE_ADVISE: klient może sobie zażyczyć informowania go jedynie o fakcie zmiany zawartości elementu bez dostarczania aktualnej wartości elementu. Wówczas serwer, każdorazowo po zmianie określonego elementu danych, przesyła "pusty" komunikat WM_DDE_DATA (opcjonalnie potwierdzany przez klienta komunikatem WM_DDE_ACK).

Klient, aby otrzymać aktualną wartość elementu danych o którego zmianie został powiadomiony, wysyła (podobnie jak w *Cold Link*) komunikat WM_DDE_REQUEST. Serwer wysyła aktualną wartość żądanego elementu używając do tego celu komunikatu WM_DDE_DATA. Klient odbiór elementu danych może potwierdzić poprzez wysłanie komunikatu WM_DDE_ACK.

Serwer zostaje powiadomiony przez klienta o rezygnacji z dalszego powiadamiania o zmianie wartości danego elementu danych przy wykorzystaniu komunikatu WM_DDE_UNADVISE (podobnie jak to ma miejsce w *Hot Link*). Serwer jest zobligowany wówczas do wysłania akceptacji polecenia — komunikatu WM_DDE_ACK¹⁵.

4.3. Struktury używane w DDE

Poszczególne komunikaty DDE przesyłane w trakcie konwersacji wykorzystują następujące struktury zdefiniowane (tak jak i typy komunikatów) w pliku nagłówkowym dde.h:

- DDEACK — struktura wykorzystywana w komunikacie WM_DDE_ACK
- DDE_ADVISE — struktura wykorzystywana w komunikacie WM_DDE_ADVISE
- DDEDATA — struktura wykorzystywana w komunikacie WM_DDE_DATA
- DDEPOKE — struktura wykorzystywana w komunikacie WM_DDE_POKE¹⁶

4.4. Atomy

Podczas wymiany komunikatów w trakcie konwersacji, zamiast przekazywać całe łańcuchy znakowe będące nazwami aplikacji, tematu konwersacji oraz elementu, przekazuje się jedynie atomy. Atomy (ang. *atoms*) są 16-bitowymi identyfikatorami (typ ATOM) łańcuchów znakowych umieszczonych w tablicy atomów.

Każdy program posiada tablicę atomów znajdującą się w domyślnym segmencie danych programu. Do operacji na (lokalnej) tablicy atomów służą następujące funkcje:

¹⁵ w wyjątkowych sytuacjach wykorzystywane są jeszcze 2 komunikaty: WM_DDE_POKE (klient przekazuje serwerowi dane o którym nie prosił), oraz WM_DDE_EXECUTE (klientśle do serwera łańcuch znaków zawierający polecenie do wykonania i ewentualnie jego parametry)

¹⁶

ATOM AddAtom (LPCSTR¹⁷ lpStr);

funkcja dodaje łańcuch znaków do tablicy atomów i ustawia wartość licznika odwołań do tego łańcucha na 1, lub tylko inkrementuje licznik odwołań jeśli tenże łańcuch znajduje się już w tablicy;
zwraca identyfikator¹⁸ łańcucha w tablicy lub 0 jeśli operacja się nie powiodła

ATOM DeleteAtom(ATOM atom);

funkcja zmniejsza o 1 licznik odwołań do łańcucha w tablicy atomów i jeśli po zmniejszeniu wartość licznika wynosi 0 wówczas usuwa wskazany łańcuch z tablicy atomów;
zwraca wartość 0 w przypadku poprawnego wykonania, lub wartość przekazaną jako parametr wejściowy jeśli operacja się nie powiodła (np. gdy dany łańcuch nie znajduje się już w tablicy);

ATOM FindAtom(LPCSTR lpStr);

funkcja zwraca identyfikator wskazanego łańcucha znaków lub 0 jeśli łańcuch nie znajduje się w tablicy atomów;

UINT GetAtomName(ATOM atom, LPSTR lpBuff, int bufferSize);

funkcja kopiuje łańcuch znaków z tablicy atomów do bufora wskazanego przez drugi parametr; jeśli długość łańcucha przekracza wielkość bufora określoną przez trzeci parametr wówczas kopiowana jest tylko część łańcucha (do zapelnienia bufora);
wartością zwracaną przez funkcję jest liczba skopiowanych znaków (bajtów).

Atomy znajdujące się lokalnej tablicy atomów danego programu nie są dostępne dla innych programów. Aby móc wykorzystywać atomy przy DDE, należy używać analogicznych funkcji operujących na globalnej tablicy atomów znajdującej się we współdzielonym segmencie danych w bibliotece DLL: *GlobalAddAtom*, *GlobalDeleteAtom*, *GlobalFindAtom*, *GlobalGetAtomName*.

Reguły rządzące konwersacją DDE ściśle określają także same przekazywanie danych, określając m.in. która strona jest odpowiedzialna za przydział pamięci na dane a która za zwalnianie tejże pamięci. Struktury danych transmitowane w trakcie konwersacji DDE muszą być umieszczane w pamięci przydzielonej z wykorzystaniem funkcji *GlobalAlloc* z opcją *GMEM_DDESHARE*.

4.5. Charakterystyka poszczególnych komunikatów konwersacji DDE

4.5.1. Komunikat WM_DDE_INITIATE

Konwersację rozpoczyna klient komunikatem WM_DDE_INITIATE. Parametr 16-bitowy, tak jak przy wszystkich komunikatach DDE, zawiera uchwyt okna nadawcy (tu: klienta DDE). Młodsze 16 bitów parametru 32-bitowego zawiera atom określający nazwę żądanej aplikacji serwera, z którą chce klient nawiązać konwersację (wartość NULL oznacza, że klient oczekuje odpowiedzi od dowolnego serwera DDE). Starsze 16 bitów zawiera atom określający

¹⁷LPCSTR jest 32-bitowym wskaźnikiem na niemodyfikowalny łańcuch znakowy

¹⁸z zakresu <0xC000,0xFFFF>

temat konwersacji, którą klient chce rozpocząć (wartość NULL oznacza, że klient chce rozpocząć konwersację na dowolny temat). Jeśli sprawdzenie nazwy aplikacji i tematu konwersacji serwera z oczekiwanymi przez klienta wypadnie pozytywnie, wówczas serwer powinien stworzyć niewidoczne potomne okno, którego zadaniem będzie konwersacja z tym klientem, oraz umieścić w (uprzednio zarezerwowanej) dodatkowej pamięci potomnego okna uchwyt. Wtedy serwer wysyła do klienta potwierdzenie nawiązanej konwersacji — komunikat WM_DDE_ACK z następującymi parametrami:

- 16-bitowy parametr zawiera uchwyt do okna stworzonego na potrzeby tej konwersacji (aby klient wiedział gdzie ma wysyłać wszystkie kolejne komunikaty DDE dotyczące zainicjowanej konwersacji);
- 32-bitowy parametr zawiera atomy identyfikujące nazwę aplikacji i temat konwersacji (jeśli klient żądał konwersacji na dowolny temat, zaś serwer obsługuje kilka tematów, to powinien wysłać po jednej wiadomości WM_DDE_ACK dla każdego tematu).

Aplikacja która odbierze WM_DDE_ACK jest odpowiedzialna za usunięcie wszystkich atomów przekazanych przez 32-bitowy parametr (serwer musi wywołać *GlobalDeleteAtom* tylko wówczas jeśli uprzednio użył funkcji *GlobalAddAtom* i następnie nie wysyła WM_DDE_ACK).

Komunikaty WM_DDE_INITIATE i WM_DDE_ACK są jedynymi komunikatami DDE które są przesyłane z użyciem funkcji *SendMessage* a nie *PostMessage*.

4.5.2. Komunikat WM_DDE_REQUEST

W przypadku, gdy klient chce nawiązać konwersację jest typu *Cold Link* wówczas, aby otrzymać konkretny element danych od serwera, musi wysłać komunikat WM_DDE_REQUEST. Młodsze 16 bitów parametru 32-bitowego zawiera określenie formatu danych, natomiast starsze 16 bitów — atom odnoszący się do nazwy elementu danych. Formaty danych są analogiczne jak przy schowku, tzn. młodsze słowo parametru 32-bitowego zawiera (z reguły) jedną z wartości zdefiniowanych jako stałe z przedrostkiem CF_. Serwer w odpowiedzi wysyła wiadomość WM_DDE_DATA tylko wtedy, gdy obsługuje określony przez klienta format danych, w przeciwnym razie wysyła negatywną (z ustawionym na FALSE polem *fAck* struktury DDEACK przekazanej przez młodsze słowo parametru 32-bitowego) wiadomość WM_DDE_ACK oznaczającą brak żądanych danych.

Bezwzględnie należy przestrzegać następującej zasady: kiedy serwer będzie odpowiadał komunikatem WM_DDE_ACK lub WM_DDE_DATA, stan globalnej tablicy atomów w odniesieniu do atomu elementu konwersacji musi pozostać niezmienny.

Jeśli więc serwer w odpowiedzi na WM_DDE_REQUEST chce przesłać dane do klienta wraz z komunikatem WM_DDE_DATA, musi wykonać następujące kroki:

- przydzielić pamięć na dane poprzez wywołanie funkcji *GlobalAlloc* z flagą GMEM_DDESHARE
- skopiować do przydzielonej pamięci strukturę DDEDATA
- ustawić odpowiednio pola w zmiennej typu DDEDATA:

```
typedef struct tagDDEDATA { /* ddedat */
    WORD    unused:    12,
           fResponse:1, /* TRUE jeśli wysyłamy WM_DDE_DATA */
           fRelease:   1, /* TRUE jeśli klient ma zwolnić
                           przydzieloną pamięć */
           reserved:   1,
           fAckReq:    1; /* FALSE jeśli serwer nie chce potwierdzenia od
```

```

klienta - komunikatu WM_DDE_ACK */
short    cfFormat;      /* format przesyłanych danych, np. CF_TEXT */
BYTE     Value[1];
} DDEDATA;

```

- skopiować do przydzielonej pamięci przekazywane dane (pierwszy bajt danych należy umieścić w polu *Value* struktury DDEDATA, zaś resztę danych za strukturą DDEDATA, tzn. tak jakby w kolejnych polach tablicy *Value*; mimo, że tablica *Value* jest w strukturze zdefiniowana jako jednobajtowa, to przydzielony został przecież dostatecznie duży obszar pamięci);
- wywołać funkcję *PostMessage* z następującymi parametrami:
 - 1 — identyfikator (uchwyt) okna odbiorcy komunikatu (tzn. klienta);
 - 2 — WM_DDE_DATA;
 - 3 — identyfikator okna nadawcy komunikatu (tzn. własny — okna serwera);
 - 4 — 16 młodszych bitów zawierające uchwyt do bloku pamięci zawierającym strukturę DDEDATA, zaś 16 starszych bitów zawierające atom identyfikujący element konwersacji.

W przypadku, gdy funkcja wysyłająca komunikat zakończy się sukcesem, to klient jest odpowiedzialny za zwolnienie bloku pamięci i usunięcie atomu z globalnej tablicy, w przeciwnym razie musi to wykonać serwer.

4.5.3. Komunikat WM_DDE_ADVISE

Jeśli klient chce nawiązać konwersację typu *Warm Link* lub *Hot Link*, tzn. być powiadamianym przez serwera za każdym razem, gdy dany element zmieni swą wartość, musi wysłać komunikat WM_DDE_ADVISE. Młodsze 16 bitów parametru 32-bitowego tego komunikatu zawiera uchwyt do pamięci zawierającej strukturę DDEADVISE:

```

typedef struct tagDDEADVISE { /* ddeadv */
    WORD    reserved:    14,
           fDeferUpd:    1, /* typ konwersacji:
                           jeśli FALSE oznacza Warm Link */
           fAckReq:      1; /* jeśli TRUE, to serwer wysyłając komunikat
                           WM_DDE_DATA musi w strukturze DDEDATA
                           ustawić pole fAckReq na TRUE i oczekiwać na
                           wymuszony w ten sposób od klienta komunikat
                           WM_DDE_ACK */
    short   cfFormat;    /* format przesyłanych danych, np. CF_TEXT */
} DDEADVISE;

```

Starsze 16 bitów zawiera atom określający element danych.

Serwer po sprawdzeniu zgodności formatu i nazwy elementu, musi zapamiętać status pól *fDeferUpd* i *fAckReq* struktury DDEADVISE (dla konkretnego elementu!), następnie zwolnić blok pamięci z strukturą DDEADVISE i wysłać potwierdzenie — "pozytywny" (*fAck* = TRUE) komunikat WM_DDE_ACK (w przypadku błędu wykonania *PostMessage* serwer musi usunąć atom elementu).

Jeśli serwer nie wspiera danego formatu danych lub nie dysponuje żądanym elementem danych, to musi wysłać "negatywny" komunikat WM_DDE_ACK (w przypadku błędu wykonania *PostMessage* serwer musi zarówno usunąć atom elementu jak i zwolnić blok pamięci z strukturą DDEADVISE).

Nie jest to jednak wszystko, co powinien wykonać serwer w obsłudze komunikatu WM_DDE_ADVISE. Przecież klient ma być powiadamiany przy każdorazowej zmianie elementu, a nie zna wartości aktualnej! Serwer musi więc wysłać komunikat WM_DDE_DATA zawierający:

- aktualną wartość elementu danych — jeśli pole *fDeferUpd* w strukturze DDEADVISE było TRUE,
- wartość NULL w polu *Variable[0]*, jeśli pole *fDeferUpd* było FALSE; klient zostaje tylko powiadomiony i aby otrzymać wartość elementu musi wysłać WM_DDE_REQUEST.

Pole *fResponse* musi być ustawione na FALSE, zaś pole *fAckReq* struktury DDEDATA musi być takiej samej wartości jak w DDEADVISE i w przypadku gdy równa się TRUE serwer musi usunąć atom elementu oraz jest zobowiązany do oczekiwania na komunikat WM_DDE_ACK (np. przy użyciu *PeekMessage*). Jeśli oczekiwane potwierdzenie nie nadejdzie w sensownym (np. 3 – 5 s) czasie, lub gdy potwierdzenie jest "negatywne" to serwer musi zwolnić (uprzednio przydzieloną przez niego) pamięć zawierającą strukturę DDEDATA.

4.5.4. Komunikat WM_DDE_UNADVISE

Oczywiście serwer w przypadku udanej inicjacji konwersacji typu *Warm Link* lub *Hot Link* musi przechowywać dotychczasową wartość elementu danych i okresowo sprawdzać czy nie uległa zmianie aby natychmiast powiadomić o tym klienta. Dzieje się tak, aż do momentu kiedy serwer odbierze od klienta komunikat WM_DDE_UNADVISE z formatem danych na młodszych 16 bitach parametru 32-bitowego oraz z atomem elementu danych którego to dotyczy. Wówczas jeśli format i element są poprawne, to serwer musi wysłać do klienta "pozytywny" komunikat WM_DDE_ACK i od tego momentu już nie powiadamiać go o zmianach wartości danego elementu (lub wszystkich elementów jeśli atom był równy NULL). W przeciwnym razie serwer musi wysłać "negatywną" odpowiedź.

Jeśli funkcja *PostMessage* wysyłająca komunikat WM_DDE_ACK nie powiedzie się, to serwer jest zobowiązany do usunięcia atomu z tablicy.

4.5.6. Komunikat WM_DDE_TERMINATE

Kiedy klient chce definitywnie zakończyć konwersację, wówczas wysyła komunikat WM_DDE_TERMINATE. Serwer musi odpowiedzieć klientowi tym samym komunikatem. W przypadku, kiedy na potrzeby konwersacji stworzone było potomne okno, serwer musi je zamknąć (*DestroyWindow*).

Jeśli aplikacja serwera (a nie pojedyncze potomne okno) otrzyma komunikat WM_CLOSE dotyczący zakończenia działania, wówczas aplikacja powinna przesłać komunikat WM_CLOSE do wszystkich potomnych okien utworzonych na potrzeby poszczególnych konwersacji, a następnie obsługa tego komunikatu w oknie potomnym powinna się sprowadzać do wysłania komunikatu WM_DDE_TERMINATE do klienta z którym prowadzona jest konwersacja, oczekiwaniu (przez sensowny okres czasu) na komunikat zwrotny od klienta (WM_DDE_TERMINATE), a następnie zamknięciu okna potomnego.

4.5.7. Komunikaty WM_DDE_POKE i WM_DDE_EXECUTE

Komunikaty WM_DDE_POKE i WM_DDE_EXECUTE nie są niezbędne do funkcjonowania DDE, dlatego wspomniane tu zostanie jedynie to, że serwer powinien przynajmniej odpowiadać "negatywnym" komunikatem WM_DDE_ACK na nadsyłane przez klienta wymienione komunikaty (podobnie jak na komunikaty związane z typem konwersacji której nie wspiera!).

Laboratorium Przetwarzania Rozproszonego

Ćwiczenie 6

INTERFEJS GNIAZDEK W SYSTEMIE MS WINDOWS

1. Wstęp

Jeśli dwa komputery komunikują się między sobą, to oprogramowanie sieciowe na każdej warstwie jednego komputera komunikuje się z tą samą warstwą innego komputera, np. warstwa transportowa jednego komputera komunikuje się z warstwą transportową innego komputera. Warstwa transportowa nie ma wglądu w to co się dzieje w warstwach niższych. Zatem tworzenie aplikacji użytkownika wymaga tylko znajomości funkcji usługowych udostępnianych przez warstwę niższą i nie wymaga zgłębiania szczegółów związanych z zarządzaniem siecią czy programowaniem karty sieciowej.

Standardowym interfejsem programistycznym, stosowanym w różnych systemach komputerowych do komunikacji w sieci Internet jest specyfikacja gniazdek (ang. socket). Specyfikacja ta jest w pewnym stopniu wzorowana na typowych funkcjach obsługi plików, ale jest od nich bardziej złożona ze względu na specyfikę sieci. Specyfikacja gniazdek tworzy API obejmujące zestaw funkcji, które realizują rozliczne operacje sieciowe, w tym transmisję danych, przy czym umożliwiają współpracę z wieloma protokołami sieciowymi. Warto podkreślić, że same gniazdka stanowią tylko interfejs między programami użytkowymi a oprogramowaniem protokołów, wewnątrz którego implementowane są funkcje zawarte w specyfikacji.

Oprogramowanie sieciowe stosowane w systemie Windows ma strukturę warstwową, która jednak w niewielkim tylko stopniu koresponduje z klasycznym modelem OSI. Struktury oprogramowania sieciowego zostały bowiem tak skonstruowane, by mogły elastycznie dopasowywać się do różnych typów protokołów sieciowych, posługiwać się kartami sieciowymi pochodzącymi od różnych producentów, a jednocześnie udostępniać programom użytkownika pewien jednolity zestaw funkcji sieciowych API, całkowicie niezależny od typu zainstalowanej karty sieciowej, i ewentualnie w niewielkim stopniu uzależniony od rodzaju używanego protokołu. Istotnym czynnikiem jest także zapewnienie możliwości jednoczesnego przesyłania przez sieć (i przez tę samą kartę sieciową) danych pochodzących z różnych aplikacji, posługujących się różnymi protokołami. W bardziej złożonych instalacjach należy także brać pod uwagę możliwość zainstalowania w komputerze dwóch lub więcej kart sieciowych, a także pracy wieloprocesorowej (w systemie Windows NT).

2. Protokoły sieci Internet

W sieci Internet jako standardowe protokoły komunikacyjne wykorzystuje się zbiór (rodzinę) protokołów TCP/IP. Określenie to obejmuje nie tylko IP i TCP, ale także UDP, ARP, FTP, HTTP, SMTP3, POP3 i wiele innych. Protokoły IP i TCP (powstały wcześniej niż model OSI) zaliczane są do protokołów niskiego poziomu — są one odpowiedzialne za transmisję danych.

Zadaniem warstwy sieciowej — protokołu IP jest znalezienie trasy i przesłanie datagramów do komputera przeznaczenia. Zauważmy, że dzięki warstwie łącza danych protokoły warstwy sieciowej nie zależą od technologii wykonania sieci.

Ze względu na konstrukcję IP jest protokołem bezpołączeniowym i nie gwarantuje doręczenia danych. Jednak jeśli datagram dotrze do miejsca przeznaczenia (pakiety IP zawierają informacje o adresach nadawcy i odbiorcy), to zawarta w nim suma kontrolna pozwala sprawdzić czy przesłany datagram nie uległ przekłamaniam.

Dwa protokoły wyższego poziomu: TCP i UDP wykorzystują protokół IP do przesyłania danych. Zadaniem protokołu TCP jest podział wysyłanego komunikatu na datagramy, przesłanie ich, retransmitując te, które zostały zagubione za pomocą protokołu IP, a następnie po stronie odbierającej scalenie ich we właściwej kolejności.

Gdy przychodzi pakiet, który zawiera datagram IP, oprogramowanie obsługi przerwania umieszcza ten pakiet w kolejce i wywołuje *send* aby powiadomić proces IP, że przybył datagram. Z każdym urządzeniem sieciowym związana jest kolejka — jeden proces IP pobiera datagramy ze wszystkich kolejek i przetwarza je.

Za pomocą protokołu TCP tworzy się usługi zorientowane na połączenie. W takim przypadku zostaje utworzony wirtualny obwód dający złudzenie ciągłego połączenia. Aczkolwiek nie jest tworzony obwód rzeczywisty, to dla aplikacji korzystających z obwodu wirtualnego, fizyczne nieciągłości kanału komunikacyjnego są niewidoczne.

Z kolei protokół UDP pozwala realizować usługi bezpołączeniowe. Komunikat przesłany przy użyciu takiego protokołu musi zawierać wszystkie informacje adresowe. Warto dodać, że protokoły bezpołączeniowe są wielokrotnie szybsze.

Oprogramowanie UDP składa się ze zwykłych procedur, które wywołuje proces IP. Procedury te obsługują nadchodzące datagramy UDP. Proces IP umieszcza datagram w kolejce, skąd może go pobrać program użytkowy.

Niekiedy TCP i IP wykonują się jako oddzielne procesy. Nie dotyczy to jednak UDP, który jest mniej skomplikowany.

3. Koncepcja gniazdek

Specyfikacja gniazdek została opracowana pierwotnie dla systemu Unix (wersji BSD). W 1993r. zdefiniowano specyfikację gniazdek dla MS Windows wzorowaną na gniazdkach BSD, ale zarazem dostosowaną do właściwości systemu Windows. Aktualnie specyfikacja Windows Socket, w skrócie Winsock, dostępna jest we wszystkich 32-bitowych wersjach Windows. Winsock stanowi sieciowy interfejs programistyczny, obsługuje różne protokoły sieciowe, lecz sam nie jest protokołem.

W modelu OSI interfejs gniazdek można umieścić między warstwą sesji a warstwą transportową. Można uważać, że każda z usług transportowych jest metodą przesyłania danych.

Pierwotna specyfikacja WinSock API (wersja 1.1) była w zasadzie przeznaczona do stosowania z zestawem protokołów TCP/IP. Głównym celem prac nad kolejną wersją specyfikacji Winsock 2 było stworzenie interfejsu transportowego niezależnego od protokołu, co zapewnia możliwość wygodnej pracy w heterogenicznych* środowiskach sieciowych. Jediną operacją zależną od protokołu jest tworzenie gniazdka. Obecnie interfejs ten współpracuje z wieloma protokołami transportowymi, m.in. TCP/IP, IPX/SPX używane w sieci Novell i DECNet dla sieci firmy Digital. Wersja 2, silnie zintegrowana z Win32 API, znacznie rozszerzyła poprzednią specyfikację, wprowadzając szereg nowych usług, jak np. transmisję grupową, która może być używana do wspomagania wideokonferencji. Dość cenną dla programistów może być też możliwość wyliczania każdego dostępnego protokołu oraz pytania o jego charakterystykę.

Gniazdko stanowi etykietkę końcowego punktu komunikacji — zwykle, każda konwersacja używa dwóch takich punktów: jednego po stronie klienta, drugiego po stronie serwera. Używane są dwa typy gniazdek: strumieniowe i datagramowe. Oba typy są dwukierunkowe. Gniazdko strumieniowe gwarantuje, że informacja będzie dostarczona w porządku, że nie będzie uszkodzona podczas transmisji, a ewentualne podwójne pakiety zostaną odrzucone. Gniazdko datagramowe jest mniej niezawodne. Komputery, które komunikują się za pomocą gniazdek datagramowych nie tworzą połączenia — zamiast tego wysyłają komunikaty bez potwierdzenia.

4. Interfejs gniazdek w systemie Windows

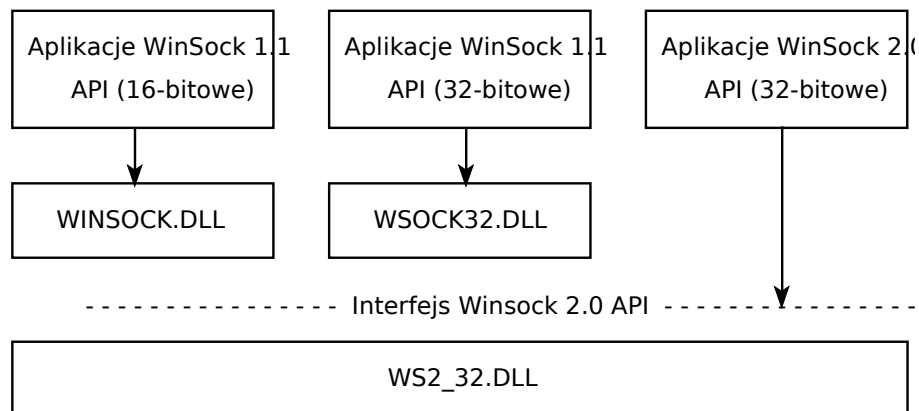
Przeniesienie specyfikacji gniazdek do systemu Windows wymagało rozwiązania kilku problemów. Windows jest bowiem systemem, który operuje na modelu komunikatów, a ponadto w jego wcześniejszych wersjach stosowana była wielozadaniowość bez wywłaszczania. Gdy wystąpi pewne zdarzenie, Windows wysyła komunikat do funkcji okienkowej — kod zawarty w tej funkcji musi przetworzyć komunikat tak szybko jak to możliwe i powrócić do stanu nieaktywnego. Zatem realizowane zadania powinny zwracać procesor do systemu po umiarkowanym czasie (praktycznie najpóźniej po około 100 ms) — w przeciwnym razie inne zadania zostałyby unieruchomione. Zauważmy, że problem ten nie występuje w systemie Unix (i nowszych wersjach Windows) ponieważ zadania oczekujące na koniec operacji zostają wywłaszczone.

Podane ograniczenie czasowe mogłoby być ewentualnie spełnione jedynie w odniesieniu do komunikacji z komputerami lokalnymi. Jednak w przypadku Internetu, gdy przesyłane dane przechodzą przez wiele łączy i komputerów pośredniczących, należy przewidywać czasy znacznie dłuższe. Z tego powodu w specyfikacji *Windows Socket API*, obok typowych operacji na gniazdkach przeniesionych z Unixa, wprowadzono dodatkowe funkcje, stanowiące asynchroniczne wersje funkcji podstawowych. Funkcje asynchroniczne przygotowują i uruchamiają odpowiednie operacje, ale nie czekają na ich pełne zakończenie. Dopiero gdy operacja zostanie wykonana, albo gdy wystąpi możliwość wykonania określonych funkcji sieciowych, aplikacja jest powiadamiana asynchronicznie za pomocą komunikatu. Dodatkową zaletą takiego rozwiązania jest możliwość jednoczesnej komunikacji z wieloma komputerami

Funkcje realizujące operacje na gniazdkach implementowane są za pomocą bibliotek DLL. Odwołania zgodne ze specyfikacją Winsock 2 kierowane są do biblioteki WS2_32.DLL, natomiast biblioteki WINSOCK.DLL (dla aplikacji 16-bitowych) i WSOCK32.DLL (dla

* sieci heterogeniczne — sieci o różnych typach stacji roboczych i protokołów transportowych

aplikacji 32-bitowych) dostosowują wołania określone wg specyfikacji 1.1 do wersji 2.. Ilustruje to poniższy rys.

W systemie MS Windows funkcje API są zwykle implementowane za pomocą bibliotek dynamicznych DLL. Z kolei kod zawarty w tych bibliotekach odwołuje się funkcji usługowych udostępnianych przez sterowniki VxD. Ponieważ kod VxD wykonywany jest na poziomie uprzywilejowania systemu, więc nie występują ograniczenia w zakresie dostępu do sprzętu. W tej sytuacji kod zawarty w bibliotekach DLL może być wykonywany na poziomie uprzywilejowania programu użytkownika.

5. Przegląd funkcji gniazdek w systemie Windows

Opisy funkcji definiowanych w ramach Windows Socket tworzą interfejs znany jako *WinSock API* — funkcje te można podzielić na trzy grupy:

1. właściwe operacje na gniazdkach, stanowiące podzbiór zestawu opracowanego dla systemu Unix (BSD);
2. funkcje informacyjne (ang. database functions), przekształcają nazwy komputerów serwera i klienta na format używany przez oprogramowanie;
3. funkcje specyficzne dla systemu Windows, stanowią rozszerzenie istniejącego zestawu funkcji Windows do obsługi zdarzeń.

Wybrane operacje na gniazdkach

accept	zaakceptowanie nawiązanego połączenia
bind	dowiązanie nazwy do gniazdka
closesocket	zamknięcie gniazdka
connect	zainicjalizowanie połączenia
getsockname	podawanie nazwy dowiązanej do gniazdka
getsockopt	podawanie parametrów gniazdka
htonl	(ang. host to net) zamiana wartości unsigned long na format przyjęty w sieci (zmiana kolejności bajtów)
htons	(ang. host to net) zamiana wartości unsigned short na format przyjęty w sieci (zmiana kolejności bajtów)
inet_addr	konwersja adresu liczbowego IP (z kropkami) na liczbę 32-bitową
inet_ntoa	konwersja liczby 32-bitowej na adres liczbowy IP (z kropkami)
ioctlsocket	ustalanie własności gniazdka
listen	oczekiwanie na połączenie z gniazdkiem
ntohl	(ang. net to host) zamiana wartości unsigned long na format przyjęty w lokalnym komputerze (zmiana kolejności bajtów)
ntohs	(ang. net to host) zamiana wartości unsigned short na format przyjęty w lokalnym komputerze (zmiana kolejności bajtów)
recv	odbiór danych z połączonego gniazdka
recvfrom	odbiór danych z gniazdka wg adresu IP i numeru portu
select	synchroniczne multipleksowanie wejścia/wyjścia
send	wysyłanie danych poprzez połączone gniazdko
sendto	wysyłanie danych do podanego gniazdka
setsockopt	ustawianie opcji gniazdka
shutdown	zamknięcie
socket	tworzenie gniazdka

gethostbyaddr	wyznaczanie nazwy komputera na podstawie adresu IP
gethostbyname	wyznaczanie adresu IP na podstawie nazwy komputera
gethostname	podawanie nazwy komputera lokalnego (ang. host)
getprotobyname	zwraca numer protokołu na podstawie nazwy
getprotobynumber	zwraca nazwę protokołu na podstawie numeru
getservbyname	zwraca nazwę usługi i port na podstawie nazwy i protokołu
getservbyport	zwraca nazwę usługi i port na podstawie portu i protokołu

WSAAsyncGetHostByAddr	wersja asynchroniczna <code>gethostbyaddr</code>
WSAAsyncGetHostByName	wersja asynchroniczna <code>gethostbyname</code>
WSAAsyncGetProtoByName	wersja asynchroniczna <code>getprotobyname</code>
WSAAsyncGetProtoByNumber	wersja asynchroniczna <code>getprotobynumber</code>
WSAAsyncGetServByName	wersja asynchroniczna <code>getservbyname</code>
WSAAsyncGetServByPort	wersja asynchroniczna <code>getservbyport</code>
WSAAsyncSelect	wersja asynchroniczna <code>select</code>
WSACancelAsyncRequest	kasowanie zaległych wywołań funkcji <code>WSAAsyncGet...</code>
WSAAsyncGet	kasowanie zaległych wywołań blokujących
WSACleanUp	zwalnianie zasobów przydzielonych przez <code>WSAStartup</code>
WSAGetLastError	informacje o ostatnim błędzie funkcji API
WSAIsBlocking	sprawdzenie czy występuje zaległewołanie blokujące
WSASetBlockingHook	przechwycenie bazowego mechanizmu blokowania
WSASetLastError	ustawienie kodu błędu zwracanego przez funkcję <code>WSAGetLastError</code>
WSAStartup	inicjacja bazowej biblioteki DLL
WSAUnhookBlockingHook	przywrócenie pierwotnego mechanizmu blokowania

Pakiet operacji udostępnianych przez Windows Socket musi być zainicjalizowany w początkowej części programu — realizuje to funkcja `WSAStartup`; w końcowej części programu, analogicznie, musi być wykonana funkcja `WSACleanUp`.

6. Aplikacja przykładowa pracująca w trybie konsoli

Rozpatrzmy teraz dwa proste programy*, tworzące parę klient – serwer, które zilustrują podstawowe zasady komunikacji za pomocą gniazdek. Oba programy pracują w trybie tekstowym i wykorzystują funkcje blokujące, które nie są odpowiednie dla systemu Windows, ale istotnie upraszczają zrozumienie kodu. Po zestawieniu połączenia serwer wyświetla informacje o adresie komputera, z którym nastąpiło połączenie i oczekuje na komunikaty od klienta. Kolejne komunikaty otrzymywane od klienta są wyświetlane aż do zakończenia sesji. Po zakończeniu sesji serwer zamyka połączenie i ponownie wchodzi w stan oczekiwania na klienta.

Oba programy można skompilować za pomocą 32-bitowego kompilatora Borland BCC32 wersji 4.5 lub wyższej.

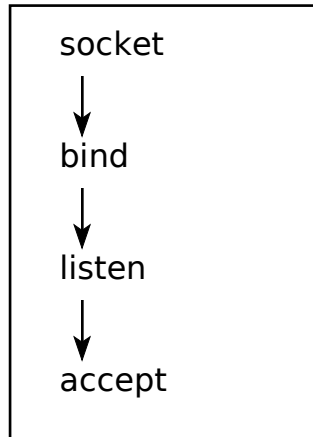
6.1. Program serwera

Serwer jest procesem oczekującym na określoną liczbę połączeń z klientem. Zadanie serwera polega na obsłudze żądań klientów, które w opisanym dalej przykładzie ograniczone jest do wyświetlania na ekranie nadchodzących tekstów.

Serwer musi oczekiwać na połączenia pod powszechnie znaną nazwą. W przypadku stosowania protokołów TCP/IP nazwę tę stanowi adres internetowy IP oraz numer portu lokalnego interfejsu.

W celu zestawienia połączenia konieczne jest wykonanie kilku funkcji, które pokazano na rysunku. Po utworzeniu gniazdka (funkcja `socket`) jest ono wiązane z przypisaną mu nazwą —

* Zieliński J., Chrostowski D.: TCP/IP i biblioteka Winsock 2.0 — podstawy architektury i sposób wykorzystania. Referat OS 2000.

realizuje to funkcja `bind`. Funkcja `listen` przełącza gniazdko w tryb nasłuchiwania, a ewentualne próby nawiązania połączenia są akceptowane przez serwer za pomocą funkcji `accept`. Czynności te opisane są dalej szczegółowo na podstawie serwera przykładowego.

W początkowej części programu wykonywana jest funkcja `WSAStartup`, która ładuje wersję 1.1 biblioteki Winsock.

```
WSADATA wsas;
```

```
int result;
WORD wersja;
wersja = MAKEWORD(1, 1);
result = WSAStartup(wersja, &wsas);
```

Następnie tworzone jest gniazdko za pomocą funkcji `socket`

```
SOCKET s;
s = socket(AF_INET, SOCK_STREAM, 0);
```

Stałe `AF_INET` i `SOCK_STREAM` określają, odpowiednio, tworzenie gniazdka internetowego i strumieniowego. Z kolei przystępujemy do określania poszczególnych pól struktury adresowej `sa`

```
struct sockaddr_in sa;
memset((void *)&sa, 0, sizeof(sa));
sa.sin_family = AF_INET;
sa.sin_port = htons(ST_PORT);
sa.sin_addr.s_addr = htonl(INADDR_ANY);
```

Najpierw, za pomocą funkcji `memset`, cała struktura `sa` wypełniana jest zerami (pierwszy argument tej funkcji wskazuje adres obszaru, drugi zawiera wpisywaną wartość, trzeci określa rozmiar obszaru). Następnie wpisujemy:

- wartość `AF_INET` do pola `sin_family`, które określa rodzinę protokołów (tu: protokoły internetowe);
- nr portu, na którym będzie nasłuchiwał serwer wpisujemy do pola `sa.sin_port`;
- pole `sin_addr` określa dla jakich adresów będą akceptowane połączenia — adres specjalny `INADDR_ANY` pozwala serwerowi na nasłuchiwanie aktywności klienta we wszystkich interfejsach sieciowych dostępnych w komputerze.

Mamy więc wypełnioną strukturę adresową, którą trzeba skojarzyć z wcześniej utworzonym gniazdkiem — realizuje to funkcja `bind`:

```
result = bind(s, (struct sockaddr FAR*)&sa, sizeof(sa));
```

Funkcja `bind` realizuje *dowiązanie*. W ten sposób zostaje ustalony port, przez który będą nadchodziły żądania do serwera, a także zostają ustalone rodzaje połączeń, akceptowane przez serwer. Formalnie, prototyp funkcji `bind` ma postać:

```
int bind (SOCKET s, const struct sockaddr FAR * addr, int namelen);
```

Pierwszy parametr stanowi deskryptor identyfikujący gniazdko (nie dowiązane). Drugim parametrem jest adres przypisywany do gniazdka. Struktura `sockaddr` jest definiowana następująco

```
struct sockaddr {
    u_short    sa_family;
    char       sa_data[14];
};
```

Trzeci parametr określa rozmiar parametru `addr`. Jeśli nie wystąpił błąd, to omawiana funkcja zwraca wartość zero, w przeciwnym razie wartość `SOCKET_ERROR`.

Dodajmy, że jeśli numer portu w strukturze adresowej był równy zero, to biblioteka WinSock wyznaczy unikatowy numer portu w przedziale 1024 ÷ 5000. Przydzielony numer można później odczytać za pomocą funkcji `getsockname`.

Z kolei następuje wykonanie funkcji `listen`, która nakazuje gniazdku wejść w stan oczekiwania na nadchodzące połączenia.

tworzy kolejkę, do której będą wpisywane ewentualne połączenia

```
result = listen(s, 5);
```

Funkcja `listen` jest zwykle używana przez serwery, które obsługują w tym samym czasie więcej niż jedno żądanie. Pierwszym parametrem funkcji jest uchwyt gniazdka, zaś drugim jest maksymalny rozmiar kolejki oczekujących połączeń. Wartość 5 jest dostatecznie duża, tak że dopiero żądanie szóstego klienta zostanie odrzucone. Po opisanym dalej zaakceptowaniu połączenia przez serwer, jest ono usuwane z kolejki, dzięki czemu mogą się zgłaszać dalsze procesy. Funkcja `listen` stosowana jest tylko do gniazdek strumieniowych.

Kolejny fragment programu zawiera pętlę obsługi kolejnych połączeń. Istotnym elementem jest tu funkcja `accept`, która zatrzymuje wykonywanie programu (gniazdko blokujące) czekając aż pojawi się próba połączenia z serwerem.

```
SOCKET si;
struct sockaddr_in sc;
int lenc;
for (;;)
{
    lenc = sizeof(sc);
    si = accept(s, (struct sockaddr FAR *) &sc, &lenc);
```

Jeśli taka próba wystąpi, to przeprowadza się negocjacje TCP/IP, i tworzy się dodatkowe gniazdko do komunikacji z klientem. Deskryptor tego gniazdka jest przypisywany zmiennej `si` typu `SOCKET` i dalej wykorzystywany do komunikacji z klientem — to nowe gniazdko powinno być używane we wszystkich dalszych operacjach związanych z tym klientem. Ponadto funkcja może zwrócić poprzez drugi argument adres klienta, z którym nawiązała połączenie.

Po nawiązaniu połączenia oryginalne gniazdko nasłuchowe jest ponownie gotowe do działania i może w dalszym ciągu przyjmować połączenia innych klientów. Połączenia przychodzące są magazynowane przez oprogramowanie w kolejce utworzonej przez funkcję

listen. Następnie, gdy program wywoła funkcję `accept`, pierwsza pozycja z kolejki jest podawana do obsługi.

Podana niżej pętla służy do odczytu danych przez gniazdko komunikacji z klientem. Głównym elementem jest funkcja `recv`, która odbiera dane z gniazdka. Pierwszy parametr tej funkcji zawiera uchwyt gniazdka, drugi określa adres bufora (`char FAR * buf`), trzeci – rozmiar bufora, a czwarty zawiera znaczniki specyfikujące wykonywane operacje.

```
SOCKET si;
char buf [80];
while (recv (si, buf, 80, 0) > 0)
{
    if (strcmp(buf, "KONIEC") == 0)
    {
        closesocket(si);
        WSACleanup();
        return;
    }
    printf("\n%s", buf);
};
```

Funkcja `recv` działa następująco:

- jeśli dane nadeszły z sieci, to funkcja kopiuje je do podanego bufora i kończy działanie zwracając liczbę odczytanych bajtów;
- jeśli dane nie nadeszły, to funkcja wchodzi w stan oczekiwania blokując dalsze wykonywanie programu;
- jeśli połączenie zostało zamknięte, to funkcja zwraca zero;
- jeśli wystąpił błąd, to funkcja zwraca wartość `SOCKET_ERROR`.

W podanym przykładzie, jeśli klient prześle słowo `KONIEC`, to serwer zamyka gniazdko, co kończy pętlę odbioru.

6.2. Program klienta

Podobnie jak w programie serwera, następuje zainicjowanie biblioteki WinSock, utworzenie gniazdka i przypisanie adresu.

```
SOCKET s;
struct sockaddr_in sa;
WSADATA wsas;
WORD wersja;
wersja = MAKEWORD(2,0);
WSAStartup(wersja, &wsas);
s = socket(AF_INET, SOCK_STREAM, 0);
memset((void *)&sa, 0, sizeof(sa));
sa.sin_family = AF_INET;
sa.sin_port = htons(10000);
sa.sin_addr.s_addr = inet_addr(argv[1]);
```

Adres internetowy określony jest przez numer komputera, na którym uruchomiono serwer — adres ten podawany jest w linii wywołania programu (`argv[1]`). Może to być w szczególności numer 127.0.0.1 pozwalający na testowanie programu klienta i serwera na tym samym komputerze.

Z kolei wykonywana jest funkcja `connect`, która próbuje połączyć się z komputerem o adresie podanym w strukturze.

```
int result;
result = connect(s, (struct sockaddr FAR *) &sa, sizeof(sa));
if (result == SOCKET_ERROR)
{
    printf("\nBłąd połączenia!");
    return;
}
```

Jeśli połączenie nie zostało zestawione, to funkcja zwraca wartość `SOCKET_ERROR`. Po zestawieniu połączenia użytkownik wpisuje kolejne wiersze, które przesyłane są do odległego komputera za pomocą funkcji `send`. Funkcja ta wysyła dane za pomocą uprzednio połączonego gniazdka. Argumenty tej funkcji są prawie takie same jak argumenty wcześniej omawianej funkcji `recv`. W przypadku pomyślnego wysłania funkcja zwraca liczbę wysłanych znaków, w przeciwnym razie zwracana jest wartość `SOCKET_ERROR`.

```
int dlug;
char buf[80];
for (;;)
{
    fgets (buf, 80, stdin);
    dlug = strlen(buf); buf [dlug-1] = '\0';
    send (s, buf, dlug, 0);
    if (strcmp(buf, "KONIEC") == 0) break;
}
closesocket (s);
WSACleanup ( );
```

Wpisanie słowa `KONIEC` powoduje zakończenie działania klienta (i serwera). Przed zakończeniem programu następuje zamknięcie gniazdka i biblioteki WinSock.

7. Program przykładowy WINJES.EXE

Program WINJES umożliwia przesyłanie poleceń do odległego komputera, w którym uruchomiony jest identyczny program. Odebrane polecenia mogą inicjować wykonywanie programów lub plików wsadowych (.BAT), a nawet powodować zresetowanie komputera (polecenie `reboot`). Stosowany jest tryb bezpołączeniowy (protokół UDP). Pełny tekst programu podany jest w pliku WINJES.ZIP.

Tak więc omawiany program może pracować jako klient poprzez wysyłanie poleceń do odległego serwera, jak też jako serwer poprzez odbieranie i wykonywanie poleceń nadsyłanych przez odległego klienta. Jeśli komputer jest przystawany do pracy w Internecie, to dla celów testowania może służyć jednocześnie jako klient i serwer. Można łatwo sprawdzić działanie programu wpisując nazwę lokalnego komputera w polu "Komputer" i polecenie "calc" w polu "Polecenie" — w rezultacie na ekranie powinno pojawić się okno kalkulatora.

W systemie Windows dostępne jest polecenie `start`, które umożliwia uruchamianie aplikacji skojarzonych z plikami z różnych rozszerzeniach. I tak np. polecenie

```
start d:\obrazki\gmatch.gif
```

powoduje uruchomienie programu graficznego, który wyświetli plik `gmatch.gif`. Ponieważ położenia typowych aplikacji na odległym komputerze są zazwyczaj nie znane, więc korzystając z polecenia `start` można łatwo uruchomić różne aplikacje, o ile znane jest położenie przetwarzanego pliku.

7.1 Operacje serwera

Przygotowania do podjęcia nasłuchu przez serwer realizowane są w ramach obsługi komunikatu `WM_CREATE` (który generowany jest podczas tworzenia okna programu). Najpierw, za pomocą funkcji `socket`, tworzone jest gniazdko, które następnie wiązane jest z adresem (funkcja `bind`). Zaraz potem wykonywana jest funkcja `WSAAsyncSelect`, która definiuje określone zdarzenia sieciowe związane z utworzonym gniazdkiem.

Wystąpienie takiego zdarzenia (np. nadejście polecenia z odległego komputera) powoduje wygenerowanie komunikatu (tu: `WM_SOCKET`), który obsługiwany jest przez funkcję okienkową. Pole `wParam` komunikatu określa uchwyt gniazdko, z którym związany jest komunikat, a młodsza część pola `lParam` zawiera kod zdarzenia. Po nadejściu komunikatu z odległego komputera następuje wyodrębnienie zawartego w nim polecenia, które zostaje wykonane za pomocą funkcji `WinExec`.

7.2. Operacje klienta

Operacje związane z wysyłaniem polecenia do odległego komputera są stosunkowo proste. Po utworzeniu gniazdko, zostaje mu przypisany adres odległego komputera i numer portu, po czym komunikat wysyłany jest do sieci. Z uwagi na własności protokołu UDP nie ma pewności, czy komunikat dotarł do odległego komputera, chyba że serwer wysyła potwierdzenie. W omawianym programie ww. operacje realizowane są poprzez wybór menu i związany z tym komunikat `WM_COMMAND (IDM_SEND)`.

Literatura

Jones A., Ohlund J.: Programowanie sieciowe Microsoft Windows. Warszawa Wyd. ReadMe 2000.

Laboratorium Przetwarzania Rozproszonego

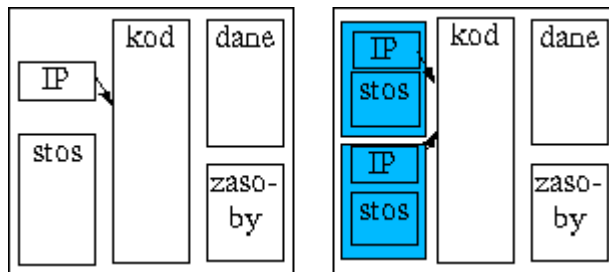
Ćwiczenie 7

WĄTKI POSIX

1. Wstęp

Współczesne systemy operacyjne oferują rozmaite mechanizmy przetwarzania współbieżnego i rozproszonego. Należą do nich m.in.: wieloprocusowość, wielowątkowość, włókna, czyli wątki użytkownika (ang.: fibers), mechanizmy przetwarzania sieciowego: DCOM, CORBA i wiele innych. Ich źródła sięgają daleko wstecz. Wieloprocusowość została wprowadzona w systemie UNIX, a wielowątkowość zdefiniowano w standardzie POSIX. Dzisiaj możemy korzystać z wielu standardów obsługi wątków (np. wątki w systemie MS Windows). Zdarza się, że w ramach jednego systemu operacyjnego dostępnych jest wiele bibliotek oferujących dostęp do wielowątkowości (np. w Linuxie są co najmniej cztery).

W oprogramowaniu użytkowym wątki zyskują coraz większą popularność. Dzieje się to za sprawą większej wydajności aplikacji wielowątkowych nad wieloprocusowymi. Poza aspektami wydajnościowymi, bardzo często w aplikacjach wielowątkowych towarzyszy wyższy komfort współpracy z interfejsem użytkownika, dzięki temu, że oddzielny wątek obsługujący zdarzenia płynące od użytkownika zawsze jest gotowy do pracy. Ponadto w fazie projektowania aplikacji można podzielić ją na niezależne zadania reprezentowane później przez wątki.

Rys. 1. Proces jednowątkowy i wielowątkowy

Na rys. 1 przedstawiono reprezentację procesów i wątków w systemie. Widzimy, że wiele wątków może być związanych z jednym procesem. W takiej sytuacji współdzielą one część kontekstu procesu: segment kodu, danych i zasoby systemowe. Jak pamiętamy, procesy, które powstały nawet z jednego procesu macierzystego, posiadały oddzielne segmenty danych i

Zakończenie funkcji wątku następuje po zakończeniu wykonywania się funkcji wątku. Dlatego najprostszym sposobem jest wykonanie polecenia `return wartosc`. Istnieje jednak dodatkowa funkcja kończąca wykonanie wątku. Może ona znaleźć zastosowanie tam, gdzie wykonanie `return wartosc` nie spowoduje zakończenia funkcji wątku, np. w funkcjach wywołanych przez funkcję wątku. Funkcja kończąca wątek ma postać:

```
int pthread_exit (void *wartosc_zwracana) ;
```

Po utworzeniu wątku, wątek główny wykonuje się współbieżnie. Wątek główny może wejść w stan oczekiwania na zakończenie dowolnego wątku potomnego, za pomocą funkcji:

```
int pthread_join (pthread_t w, void ** wynik);
```

Dodatkowo można odczytać wartość zwracaną przez wątek. Funkcja ta zakończy natychmiast działanie, jeśli wątek potomny (wskazywany przez `w`) został wcześniej zakończony. Oznacza to, że informacja o wątku jest przechowywana przez system do czasu wykonania funkcji `pthread_join`. Czasami może być to zbyt kosztowne, np. gdy wątki potomne wykonują operacje nie związane z wątkami macierzystymi i niepotrzebnie obciążać system.

Wątki, o których informacje nie są przechowywane w systemie, nazywają się *wątkami odłączonymi* (ang. *detached*). Aby uczynić wątek odłączonym, należy wykonać funkcję:

```
int pthread_detach (pthread_t w);
```

Poza wymienionymi funkcjami istnieje jeszcze wiele innych funkcji operujących na wątkach. Można o nich się dowiedzieć, np. za pomocą standardowych funkcji pomocy w systemie: `man pthread_xxx`. My wymienimy jeszcze dwie, które mogą być przydatne w zwykłych aplikacjach. Funkcja zwracająca identyfikator bieżącego wątku jest następująca:

```
pthread_t pthread_self ( );
```

Natomiast do porównywania identyfikatorów wątków służy funkcja:

```
int pthread_equal( pthread_t w1, pthread_t w2 );
```

4. Kompilacja i uruchamianie programów

Przeanalizujmy program przykładowy (Hallo world!) wykorzystujący wymienione funkcje. Program musi włączać plik nagłówkowy `pthread.h` zawierający prototypy funkcji POSIX. Funkcja wątku nie wykorzystuje przekazywanego argumentu ani nie zwraca żadnej konkretnej wartości. Wyświetla jedynie napis informujący o wykonywaniu się funkcji wątku. Wątek główny uruchamia wątek potomny a następnie czeka na jego zakończenie. Potem wyświetla własny napis.

```
#include <stdio.h>
#include <pthread.h>
```

```

void *f( void *i )
{
    printf( "Thread says: Hallo world\n" );
    return NULL;
}

int main()
{
    pthread_t w;
    pthread_create( &w, NULL, f, NULL );
    pthread_join( w, NULL );
    printf( "Hello world\n" );
}

```

Powyższy program należy skompilować włączając bibliotekę dynamiczną funkcji wątków POSIX. Funkcja ta nosi nazwę `libpthread.so`, więc opcje kompilatora powinny być następujące:

```
gcc -lpthread nazwa_pliku.c
```

Zadanie

Napisać program, który szuka liczb pierwszych. Wątek główny uruchamia wątki potomne przekazując im kolejne liczby całkowite (do określonej granicy). Wątki potomne, wykonujące tę samą funkcję, sprawdzają, czy przekazana liczba jest pierwsza (za pomocą dowolnego algorytmu) i jeżeli tak jest, to wyświetlają zadaną liczbę. Skutek działania programu powinien być taki, że zostaną wyświetlone wszystkie liczby pierwsze z zadanego przedziału.

5. Mechanizmy synchronizacji wątków

Standard POSIX dostarcza także mechanizmów synchronizacji wątków. Należą do nich semaforey i zmienne warunkowe. Mechanizmy synchronizacji są bardzo istotne w przypadku aplikacji wielowątkowych, ponieważ wątki współdzielą tę samą przestrzeń danych.

Załóżmy, że poniższa funkcja jest wykonywana w środowisku wielowątkowym. Możemy więc mniemać, że w dowolnym momencie działania tej funkcji może nastąpić przełączenie zadań i może kontynuować wykonanie inny wątek, który także może rozpocząć wykonywanie tej funkcji.

```

int counter()
{
    static int c = 0;
    return c++;
}

```

Jeżeli przełączenie zadania nastąpi pomiędzy operacjami inkrementacji (`c++`) i powrotu z funkcji (`return`), a inny wątek rozpocznie wykonywanie funkcji `counter`, zmienna `c` zostanie zwiększona dwukrotnie, a wątek, który został pierwotnie wstrzymany otrzyma błędną wartość zwróconą przez funkcję `counter`. Aby się przed tym obronić, należy zabezpieczyć się przed rozpoczęciem wykonywania operacji modyfikacji zmiennej `c` i zwróceniem wyniku.

Zabezpieczenie może polegać na zastosowaniu dowolnego mechanizmu synchronizacji i stworzeniu sekcji krytycznej.

Najprostszym mechanizmem są semafony. Są one reprezentowane przez dwie główne funkcje: opuszczenia (LOCK) i podniesienia (UNLOCK). Funkcja opuszczenia semafora jest blokująca: jeżeli wątek wykonujący funkcję LOCK napotka semafor opuszczony, zostaje on wstrzymany w kolejce wątków wstrzymanych. Pierwszy wątek w kolejce zostaje wznowiony, gdy wątek przebywający w sekcji krytycznej podniesie semafor. Jeśli semafor jest podniesiony, funkcja LOCK natychmiast po opuszczeniu semafora kończy działanie.

Modyfikacja powyższej funkcji rozwiązująca problem korzystania przez wiele wątków (czyniąca ją tzw. wielowątkową), może być następująca:

```
int counter()
{
    static int c = 0;
    int local_c;
    LOCK;
    local_c = c++;
    UNLOCK;
    return local_c;
}
```

W standardzie POSIX mamy do dyspozycji pięć funkcji operujących na semaforach. Semafor jest identyfikowany przez zmienną typu `pthread_mutex_t`. Funkcja tworząca semafor posiada następujący prototyp:

```
int pthread_mutex_init (pthread_mutex_t *m);
```

Natomiast usunięcie semafora wykonywane jest za pomocą funkcji:

```
int pthread_mutex_destroy( pthread_mutex_t *m );
```

Funkcja opuszczająca semafor posiada następujący prototyp:

```
int pthread_mutex_lock( pthread_mutex_t *m );
```

Z kolei do podniesienia semafora służy funkcja:

```
int pthread_mutex_unlock( pthread_mutex_t *m );
```

W standardzie POSIX dostępna jest jeszcze jedna funkcja synchronizacji za pomocą semaforów. Posiada ona następujący prototyp:

```
int pthread_mutex_trylock( pthread_mutex_t *m );
```

Jest ona nieblokującą wersją opuszczenia semafora. Jeśli wątek napotka semafor opuszczony, nie zostaje wstrzymany w kolejce wątków oczekujących na semaforze, a kończy działanie natychmiast zwracając wartość `EBUSY`.

Zadanie

Zmodyfikować program szukający liczby pierwsze. Każdy wątek znalazłszy liczbę pierwszą nie wyświetla jej na ekranie, a zapisuje do współdzielonej tablicy. Po zakończeniu wszystkich wątków, wątek główny wyświetla zawartość współdzielonej tablicy. Tablica może być reprezentowana przez następujące zmienne:

```
int primes[MAX_PRIME]; // tablica z liczbami pierwszymi
int curr_p = 0;         // ile w tablicy jest wpisanych liczb pierwszych
pthread_mutex_t m_p;   // semafor chroniący dostęp do tablicy
```

Ponieważ każdy zapis do tablicy wiąże się ze zwiększeniem zmiennej `curr_p`, operacje te muszą być wykonywane w sekcji krytycznej.

Laboratorium Przetwarzania Rozproszonego

Ćwiczenie 8

POTOKI W SYSTEMIE UNIX

1. Wstęp

System operacyjny UNIX oferuje kilka różnych mechanizmów komunikacji. Należą do nich: pamięć współdzielona, potoki (anonimowe: *pipes* i nazwane: *fifo*), gniazda (sockets), komunikaty i zdalne wywołanie procedury (RPC).

Potoki anonimowe, nazywane także łączami komunikacyjnymi, umożliwiają jednokierunkową i asynchroniczną komunikację między pokrewnymi procesami utworzonymi za pomocą funkcji `fork`. W potokach dane przesyłane są w postaci strumienia bajtów, sekwencyjnie. Interpretacja należy do procesów korzystających z potoku. Odczytanie informacji powoduje usunięcie jej z potoku. Ponadto funkcja odczytu jest blokująca, tzn. jeżeli w potoku nie ma wystarczająco dużo danych, aby spełnić żądanie procesu wywołującego funkcję odczytu, jest on wstrzymywany do czasu zapisu do potoku odpowiedniej ilości danych przez inny proces.

Potoki nazwane (inne określenia: łącza nazwane, kolejki FIFO) są rozszerzeniem potoków anonimowych. Z potoków nazwanych mogą korzystać procesy niespokrewnione. Jest to możliwe dzięki związaniu nazwy potoku z nazwą pliku we wspólnym systemie plików.

2. Potoki anonimowe (łącza komunikacyjne)

Potok anonimowy jest tworzony za pomocą funkcji systemowej o następującym prototypie:

```
int pipe (int handles[2]);
```

Jeśli działanie funkcji się powiedzie, zwróci ona wartość zero, a do wskazanej tablicy zostaną wpisane identyfikatory dostępu do potoku. Pod indeksem 0 tej tablicy zostanie wpisany identyfikator dostępu służący do odczytu, pod indeksem 1 identyfikator służący do zapisu. Jeśli po wykonaniu tej funkcji zostanie stworzony proces potomny i będzie on posiadał kopię tablicy identyfikatorów dostępu do potoku, oba procesy będą mogły go wykorzystać do wzajemnej komunikacji. Na potokach obowiązują standardowe operacje odczytu i zapisu jak na plikach. Dla przypomnienia podajemy ich prototypy:

```
int read (int handle, void *buf, int size );
int write (int handle, void *buf, int size );
```

Niewykorzystywany potok należy zamknąć. W tym celu należy wykonać funkcję `close` zarówno dla identyfikatora dostępu odczytu jak i zapisu do potoku. Poniższy program demonstruje użycie potoku anonimowego:

```
#include <unistd.h>
#include <stdio.h>

#define ODCZYT 0
#define ZAPIS 1

int main()
{
    int potok[2];
    int x;

    puts( "Program pipes startuje" );

    puts( "Tworze potok" );
    pipe( potok );

    puts( "fork" );
    if( fork() )
    {
        puts( "Proces macierzysty" );
        close( potok[ZAPIS] );
        puts( "Czekam na proces potomny" );
        read( potok[ODCZYT], &x, sizeof( x ) );
        printf( "Proces macierzysty otrzymał %d\n", x );
        close( potok[ODCZYT] );
    } else
    {
        puts( "Proces potomny" );
        close( potok[ODCZYT] );
        x = 10;
        sleep( 10 );
        write( potok[ZAPIS], &x, sizeof( x ) );
        puts( "Proces potomny wysłał" );
        close( potok[ZAPIS] );
    }

    puts( "Program pipes konczy" );
}
```

Proces potomny przesyła do procesu macierzystego liczbę całkowitą (`int`) o wartości 10. Do praktycznej komunikacji procesów należy zdefiniować odpowiedni protokół wymiany informacji, ponieważ, jak już wspomniano, potok zawiera strumień bajtów, których interpretacja należy jedynie do procesów korzystających z potoku.

Zadanie

Napisać program, który demonstruje przetwarzanie potokowe. Składa się z trzech procesów, z których pierwszy wczytuje ciąg znaków z konsoli i przekazuje go za pomocą potoku do procesu drugiego. Drugi proces zamienia wszystkie małe litery otrzymanego ciągu na duże i przekazuje go dalej do procesu trzeciego, również za pomocą potoku. Ostatni trzeci proces wyświetla odebrany ciąg znaków na ekranie.

Po wykonaniu swojego zadania procesy kończą działanie.

3. Potoki nazwane (kolejki FIFO)

Potok nazwany jest podobny do potoku anonimowego, z tą różnicą, że może być dostępny jako część systemu plików. Może być otwarty przez wiele niezależnych procesów do odczytu i zapisu. Podczas wymiany danych przez potok nazwany, jądro przesyła dane bez zapisu do systemu plików. W systemie plików potok nazwany jest widoczny jako plik specjalnego typu pipe, np.:

```
prw-r--r-- 1 0 maj 8 19:56 test|
-rwxr-xr-x 1 13894 maj 8 19:55 a.out*
-rw-r--r-- 1 139 maj 8 19:55 fifo.c
-rw-r--r-- 1 912 maj 7 19:12 pipes.c
-rw-r--r-- 1 20480 maj 8 19:52 potoki.sdw
-rw-r--r-- 1 1093 maj 7 20:00 synchro_pipes.c
```

Stworzenie potoku nazwanego wykonywane jest przez funkcję systemową o prototypie:

```
int mkfifo( const char *name, mode_t mode );
```

Istnieje również prostszy sposób utworzenie w systemie plików potoku nazwanego, za pomocą powłoki systemowej. Służy do tego analogiczne polecenie:

```
mkfifo <nazwa>
```

Utworzony potok nazwany istnieje w systemie plików aż do jego usunięcia za pomocą standardowych funkcji (`unlink` w C lub `rm` w powłoce). Procesy chcące nawiązać komunikację za pomocą tego potoku muszą go otworzyć jako plik. Standardowo otwarcie potoku nazwanego jest blokujące do czasu, gdy dla dany potok nazwany będzie otwierany dla obu typów operacji: odczytu i zapisu. Poniżej przedstawiamy dwa programy, które komunikują się za pomocą potoku nazwanego 'test' w katalogu bieżącym. Po 10 sekundach od uruchomienia obu programów, jeden z nich wysyła daną przez potok nazwany, co powoduje zakończenie działania obu programów.

```
#include <unistd.h>
#include <fcntl.h>
int main()
{
    int x = 0;
    int f = 0;
    puts( "Otwieram" );
```

```

    f = open( "test", O_WRONLY );
    sleep( 10 );
    puts( "Wysylam i koncze" );
    write( f, &x, sizeof( x ) );
    close( f );
}

```

Program drugi:

```

#include <unistd.h>
#include <fcntl.h>
int main()
{
    int f;
    int x = 0;
    puts( "Otwieram" );
    f = open( "test", O_RDONLY );
    read( f, &x, sizeof( x ) );
    puts( "Odebralem i koncze" );
    close( f );
}

```

Zadanie

Zmodyfikować program z poprzedniego zadania tak, aby korzystał z potoków nazwanych.

4. Synchronizacja za pomocą potoków

Niektóre operacje na potokach są blokujące. W szczególności interesujące jest blokowanie operacji odczytu z pustego potoku do momentu, gdy inny proces umieści w nim jakieś dane. Umożliwia to zastosowanie potoków do synchronizacji procesów.

Zastanówmy się teraz nad implementacją semafora za pomocą potoków. Na semaforze można wykonywać dwie operacje: opuszczenie LOCK i podniesienie UNLOCK. Operacja opuszczenia może być blokująca do czasu, gdy inny proces nie wykona operacji UNLOCK. Przyjmując, że semafor jest reprezentowany przez potok, opuszczenie semafora oznacza wykonanie blokującej operacji odczytu z potoku, natomiast podniesienie semafora wiąże się z operacją zapisu do potoku. Jeżeli w potoku jest informacja do odczytu, oznacza to, że semafor jest podniesiony i najbliższa operacja opuszczenia LOCK zakończy się natychmiast. Ponadto potok zostanie opróżniony i każda następna operacja odczytu, czyli próby opuszczenia semafora, będą wstrzymywały kolejne procesy. Zapisanie danych do potoku spowoduje wznowienie jednego z ewentualnych procesów wstrzymanych, co jest równoważne z podniesieniem semafora. Implementacją semafora za pomocą potoku wymaga, aby inicjalnie w potoku znajdowała się dana do odczytu.

Poniżej przedstawiamy program, który implementuje semafor za pomocą potoku anonimowego:

```

#include <unistd.h>
#include <stdio.h>

```

```

#define ODCZYT 0
#define ZAPIS 1

#define WORKERS 10

int semafor[2];

void LOCK()
{
    int x;
    read( semafor[ODCZYT], &x, sizeof( x ) );
}

void UNLOCK()
{
    int x = 0;
    write( semafor[ZAPIS], &x, sizeof( x ) );
}

void worker( int id, int potok_k )
{
    int x = 0, i, j;
    printf( "Worker %d startuje\n", id );

    LOCK();
    for( i = 0; i < 7; i++ )
    {
        printf( "[%d] ", id );
        fflush( stdout );
        sleep( 1 );
    }
    UNLOCK();

    printf( "Worker %d konczy\n", id );
    write( potok_k, &x, sizeof( x ) );
}

int main()
{
    int potok_konczacy[2], i, x;

    pipe( potok_konczacy );
    pipe( semafor );
    UNLOCK(); // inicjalizacja semafora

    for( i = 0; i < WORKERS; i++ )
        if( !fork() )
        {
            worker( i, potok_konczacy[ZAPIS] );
            return 0;
        }
}

```

```
for( i = 0; i < WORKERS; i++ )
    read( potok_konczacy[ODCZYT], &x, sizeof( x ) );
puts( "koniec" );
}
```

Usunięcie ograniczników sekcji krytycznej: LOCK i UNLOCK powoduje, że liczby wyświetlane przez procesy nie są zgrupowane.

Zadanie

Zaimplementować za pomocą potoku uproszczony semafor wielowartościowy. Semafor taki pozwala na wejście do sekcji krytycznej nie jednemu procesowi, lecz podanej inicjalnie (przy tworzeniu semafora) ich liczbie. Do demonstracji można wykorzystać powyższy przykład. Udowodnić poprawność działania stworzonego semafora.

Laboratorium Przetwarzania Rozproszonego

Ćwiczenie 9

MONITORY

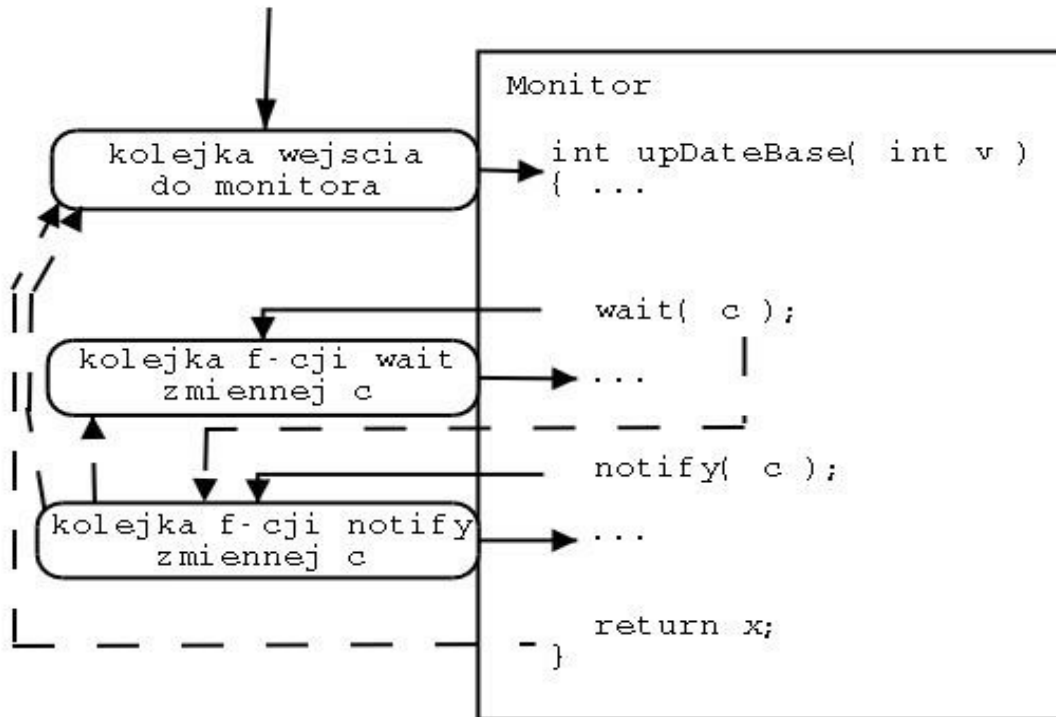
1. Wstęp

Monitor jest owocem poszukiwań mechanizmów synchronizacji procesów, umożliwiających wbudowanie ich w struktury języka. Twórcami koncepcji monitora są Brinch Hansen i C.A.R. Hoare. Monitor składa się z wyróżnionych zmiennych, tzw. zmiennych warunkowych (conditional) oraz funkcji działających na tych zmiennych. Dostęp do danych przechowywanych w monitorze możliwy jest tylko za pomocą wyróżnionych funkcji monitora. Podejście takie jest implementowane poprzez klasy w językach obiektowych, np. C++ lub JAVA.

Istotą wyróżnionych funkcji monitora jest to, że wykonanie dowolnej w tych funkcji jest sekcją krytyczną. Oznacza to, że w danej chwili maksymalnie tylko jeden proces może wykonywać funkcję monitora. Ponadto, za pomocą zmiennych warunkowych istnieje możliwość wstrzymywania i wznowiania procesów wewnątrz wyróżnionych funkcji monitora. Zmienne te reprezentują pewne warunki, które powinny być spełnione, aby proces mógł kontynuować działanie. Na zmiennych warunkowych zdefiniowano dwie standardowe funkcje:

- `wait(c)` — służy do wstrzymania procesu na warunku reprezentowanym przez zmienną `c`; gdy proces jest wstrzymany, wstawiany jest na koniec kolejki procesów związanych z tą zmienną i zostaje odblokowany dostęp do monitora,
- `notify(c)` — służy do wznowienia pierwszego procesu wstrzymanego za pomocą funkcji `wait` na zmiennej warunkowej `c`; funkcja ta zwykle znajduje się jako ostatnia w funkcji monitora, wówczas proces wykonujący `notify` opuszcza sekcję krytyczną, do której ponownie wchodzi proces wznowiony po `wait(c)`; jeżeli `notify` nie jest ostatnią operacją w funkcji monitora, proces zostaje wstrzymany i umieszczony na stosie procesów wstrzymanych na operacji `notify`.

Tak przyjęty model powoduje, że z monitorem skojarzona jest jedna kolejka procesów oczekujących na wejście do monitora i po dwie kolejki dla każdej zmiennej warunkowej. Przedstawiono to na rysunku 1.

Rys.1. Organizacja kolejek w monitorze

Należy pamiętać, że zmienna warunkowa reprezentuje warunek, który musi być spełniony, aby proces mógł kontynuować działanie.

2. Implementacja monitorów w języku JAVA

Język JAVA został wyposażony standardowo w monitory. Ponieważ język JAVA jest językiem ściśle obiektowym, istnieje mechanizm dziedziczenia klas. Każda klasa musi dziedziczyć nadrzędną klasę języka: `Object`. Klasa `Object` z kolei, zawiera metody (odpowiedniki funkcji) działające na jednej domyślnej zmiennej warunkowej: `wait` i `notify`. Ponadto każda metoda może posiadać modyfikator `synchronized`, który powoduje, że jej treść jest tożsama z sekcją krytyczną. Modyfikator `synchronized` może być użyty także dla oznaczenia bloku jako sekcji krytycznej.

Załóżmy, że chcemy zaimplementować kolejkę `fifo`, która będzie dostępna przez wiele wątków. Klasa reprezentująca kolejkę `fifo` posiada dwie funkcje: `odczytaj` oraz `zapisz`. Obie funkcje wykonują operacje w sekcji krytycznej. Ponadto chcemy, aby funkcja `odczytaj` była blokująca: wstrzymywała wykonanie wątku, jeżeli kolejka jest pusta, do czasu, aż inny wątek wykona funkcję `zapisz`. W tym celu wykorzystamy zmienną warunkową, przy czym warunkiem będzie fakt, że kolejka jest niepusta.

Poniższy kod przedstawia kompletny program demonstrujący implementację kolejki `fifo`.

```
// element kolejki
```

```

class Element
{ public Element nast = null;
  public String dana;
}

// implementacja kolejki fifo
class Kolejka_fifo
{ Element pocz = null, koniec = null;

  public synchronized void dodaj( String s )
  { // to już sekcja krytyczna

    Element e = new Element();
    e.dana = s;

    // dodanie elementu do kolejki
    if( koniec == null )
    // kolejka pusta
      pocz = e;
    else
      koniec.nast = e;

    e.nast = null;

    // poinformuj czekający wątek
    notify();
  }

  public synchronized String odczytaj()
  { try
    { // warunek zmiennej warunkowej
      while( pocz == null )
        wait();
    } catch( InterruptedException e )
    { return null;
    }

    // element do zwrotu
    Element ret = pocz;

    // usunięcie z kolejki
    pocz = pocz.nast;

    // kolejka pusta
    if( pocz == null )
      koniec = null;
  }
}

```

```

    return ret.dana;
}
}

// Wątek korzystający z fifo
class Fifo_watek extends Thread
{ Kolejka_fifo f;

    // konstruktor
    Fifo_watek( Kolejka_fifo _f )
    { super();
      f = _f;
    }

    // funkcja wątku
    public void run()
    { System.out.println( "Nowy wątek" );

      // czytaj z kolejki
      System.out.println( "Wątek odczytał " + f.odczytaj() );

      System.out.println( "Wątek kończy" );
    }
}

// jedyna klasa widoczna na zewnątrz
public class Fifo
{
    // początek programu
    public static void main( String arg[] )
    throws Exception
    { System.out.println( "FIFO" );

      // utwórz kolejkę
      Kolejka_fifo f = new Kolejka_fifo();

      // utwórz i uruchom wątek
      Fifo_watek w = new Fifo_watek( f );
      w.start();

      // czekaj 5 sek
      Thread.sleep( 1000 );

      // zapisz do kolejki
      System.out.println( "Piszę do kolejki" );
      f.dodaj( "Hello world" );
    }
}

```

```

    // czekaj 1 sek
    Thread.sleep( 1000 );
    System.out.println( "Koniec" );
}
}

```

Powyższy kod należy umieścić w pliku o nazwie `Fifo.java` (zwrócić szczególną uwagę na pisownię w systemach rozróżniających wielkie i małe litery w nazwach plików!). Kompilacja pliku wykonywana jest za pomocą polecenia:

```
javac Fifo.java
```

Kompilator stworzy kilka plików z rozszerzeniem `class`, po jednym dla każdej klasy występującej w pliku `Fifo.java`. Pliki te są skompilowane do kodu maszyny wirtualnej JAVy i mogą być uruchamiane bez żadnych przeróbek na wszystkich innych systemach posiadających zainstalowaną maszynę wirtualną JAVy.

Aby uruchomić program należy użyć polecenia:

```
java -cp . Fifo
```

W starszych wersjach JAVy opcję `-cp` należy zastąpić przez `-classpath`.

Komunikaty i kanały

Jednym z mechanizmów komunikacji międzyprocesowej (IPC - InterProcess Communication) w systemie UNIX są kanały. Dane, o strukturze ustalonej przez użytkownika, przekazywane za pomocą kanałów nazywamy komunikatami. Kanał składa się z dowolnej liczby niezależnych podkanałów. Komunikacja za pomocą kanałów jest asynchroniczna (za wyjątkiem kanałów o zerowej pojemności) i dwukierunkowa. Kanały funkcjonują tak jak kolejki FIFO -- pierwszy komunikat umieszczony w kanale zostanie jako pierwszy odczytany. Kanał jest identyfikowany za pomocą liczby typu `int`; komunikujące się procesy muszą ustalić unikalny identyfikator kanału, który chcą wykorzystać.

Funkcje operujące na kanałach wykorzystują stałe, struktury i deklaracje znajdujące się w plikach: `sys/types.h`, `sys/ipc.h`, `sys/msg.h`.

Pierwszą prezentowaną przez nas funkcja służy do uzyskania dostępu do kanału. Jest ona w postaci:

```
int msgget( long kanał, int flagi );
```

Flagi określają sposób wykonania funkcji oraz prawa dostępu do kanału. Najczęściej używa się flagi `IPC_CREAT` (tworzenie kanału) z sumą arytmetyczną praw dostępu `0666` (prawa odczytu i zapisu dla wszystkich).

Jeżeli kanał nie istnieje, zostaje utworzony i funkcja zwraca identyfikator dostępu; jeżeli kanał istnieje, możliwe są dwa przypadki:

- proces ma prawo dostępu do kanału: funkcja zwraca identyfikator dostępu,
- proces nie ma prawa dostępu do kanału: wykonanie funkcji kończy się błędem i zwrócona wartość to `-1`.

Zapis do kanału wykonywany jest za pomocą funkcji:

```
int msgsnd( int kanał, struct msgbuf *komunikat,
```

```
int wielk, int flagi );
```

Drugi parametr wskazuje na strukturę zawierającą identyfikator podkanału oraz treść komunikatu do wysłania i jest w postaci:

```
struct msgbuf
{
    long podkanał;
    // tutaj wstaw treść komunikatu
};
```

Widzimy, że aby w praktyce przekazywać komunikaty, należy stworzyć własną strukturę podobną do msgbuf i przekazywać jej wskaźnik rzutowany na wskaźnik do struktury msgbuf:

```
struct m_komunikat
{
    long podkanał;
    char linia1[200];
    int index;
} komunikat;
```

```
...
msgsnd( KANAŁ, (struct msgbuf *)&komunikat,
        sizeof( komunikat), FLAGI );
...
```

W praktyce wykorzystujemy jedną flagę: IPC_NOWAIT, która oznacza, że funkcja msgsnd nie jest blokująca (możliwe jest blokowanie, gdy nie ma miejsca w kanale - por. problem producentów i konsumentów).

Prawidłowe zakończenie funkcji powoduje, że zwraca ona wartość 0. W przeciwnym wypadku, gdy nastąpił błąd, wartość -1.

Odczyt z kanału wykonujemy za pomocą funkcji:

```
int msgrcv( int kanał, struct msgbuf *komunikat,
            int wielk, long podkanał, int flagi );
```

Parametry tej funkcji zasadniczo nie różnią się od parametrów msgsnd, jedynie msgrcv jest bogatsza o parametr określający podkanał, z którego ma zostać odczytany komunikat. Komunikat jest zapisywany do struktury wskazywanej przez drugi parametr o zadeklarowanej wielkości podanej jako trzeci parametr.

Funkcja msgrcv może być blokująca (flagi = 0) albo nieblokująca (flagi = IPC_NOWAIT). Blokowanie funkcji może mieć miejsce jedynie, gdy podany podkanał jest pusty.

Użytkownik może w ograniczonym zakresie modyfikować pojemność kanału. Służy do tego funkcja:

```
int msgctl( int kanał, int polecenie,
            struct msqid_ds *parametry );
```

Parametr drugi określa jaką operacja kontrolna ma zostać wykonana. W przypadku odczytu pojemności kanału należy podać IPC_STAT, zaś ustalenia pojemności IPC_SET. Struktura msqid_ds zawiera pole long msg_qbytes, które określa pojemność kanału (ustalaną lub

odczytaną). Pojemność dotyczy całego kanału, to znaczy maksymalnej sumy objętości komunikatów we wszystkich podkanałach. Wielkości te podajemy w bajtach.

Zadanie

Zaimplementować semafor binarny za pomocą kanałów i komunikatów.

Implementacja monitora za pomocą kanałów i komunikatów

Do prawidłowej pracy monitora należy zdefiniować następujące funkcje:

- blokada wejścia do monitora: `wejście` - wołana na początku każdej funkcji monitora
- odblokowanie wejścia do monitora: `wyjście` - wołana na końcu każdej funkcji monitora
- `wait` - funkcja `wait` monitora dla zmiennej warunkowej
- `notify` - funkcja `notify` monitora dla zmiennej warunkowej.

Blokada wejścia powinna być wołana na początku każdej funkcji monitora. Na końcu tej funkcji powinna być wywołana funkcja odblokowania lub `notify` (p. uwaga poniżej).

Przyjmujemy ponadto następujące uproszczenia:

- w monitorze istnieje tylko jedna zmienna warunkowa
- funkcja `notify` jest wykonywana jako ostatnia w funkcji monitora; zakładamy więc, że nie należy wywoływać po niej funkcji `wyjście`
- dwie kolejki reprezentowane przez oddzielne dwa podkanały: pierwsza - kolejka procesów oczekujących na wejście do monitora (związanych z funkcją `wejście`); druga - kolejka procesów wstrzymanych na zmiennej warunkowej (funkcja `wait`).

Uwaga: do prawidłowego działania monitora, potrzebna jest znajomość liczby procesów wstrzymanych na zmiennej warunkowej. Może ona stanowić treść komunikatu blokującego na zmiennej warunkowej.

Zadanie

Zaimplementować zdefiniowany powyżej monitor.